

УДК
№ держреєстрації
Інв. №

Національна академія наук України
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського (НБУВ)
03039, Київ, просп. Голосіївський, 3;
тел. (44) 525–81–04

ЗАТВЕРДЖУЮ
Генеральний директор НБУВ
Л.А. Дубровіна

” 14 ” грудня 2018 р.

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
**«Шляхи підвищення ефективності функціонування
соціальних комунікацій
в умовах посилення глобальних інформаційних впливів»**
(заключний)

Керівник Служби
інформаційно-аналітичного забезпечення
органів державної влади (СІАЗ) НБУВ,
заступник Генерального директора НБУВ,
докт. іст. наук, проф.

В. М. Горовий

2018

Рукопис закінчено 13 грудня 2018 р.

Результати цієї роботи розглянуто Вченою Радою НБУВ,
протокол від 14.12.15 №

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник Служби
інформаційно-аналітичного забезпечення
органів державної влади (СІАЗ) НБУВ,
заступник Генерального директора НБУВ,
доктор іст. наук, проф.

В. М. Горовий
(висновки,
рекомендації)

Старший науковий співробітник
відділу політологічного аналізу СІАЗ,
канд. іст. наук

В.О.Ворошилов
(реферат, вступ)

Завідувач відділу політологічного аналізу СІАЗ,
докт. наук із соц. ком.

М.Б. Закиров
(розділ 1)

Завідувач відділу оперативної інформації СІАЗ
канд. наук із соц. ком.

Л. А. Чуприна
(розділ 2)

Завідувач відділу бібліометрії та наукометрії СІАЗ
канд.техн.наук

Л. Й. Костенко
(розділ 3)

Директор НЮБ
канд. іст. наук

Ю . М. Половинчак
(розділ 4)

Завідувач відділу
канд. іст. наук

Н. Г. Іванова
(розділ 4)

Директор Фонду президентів України
канд. політ. наук

Л. М. Галаган
(розділ 5)

ВСТУП

Актуальність теми пов'язана з розвитком суспільної інформатизації, зростаючим значенням якісних показників в процесі продукування та використання інформаційних ресурсів, що використовуються в системі соціальних інформаційних комунікацій.

Основними етапами дослідження даної теми було визначено:

1. Аналіз науково-прикладних досліджень у сфері оптимізації використання електронної інформації у політичній, економічній та соціальній сфері, при формуванні та використанні правових ресурсів, а також у галузі дослідження шляхів підвищення ефективності управлінської діяльності, у т.ч. інституту президентства.

2. Вдосконалення якості використання наукового доробку в сфері оптимізації інформаційно-аналітичної діяльності, а також матеріалів соціологічних досліджень для підвищення ефективності технологій застосування інформаційних ресурсів, необхідних для інформаційного розвитку українського суспільства, для урізноманітнення і підвищення дієвості інформаційно-аналітичних продуктів у системі соціальних інформаційних комунікацій.

3. Розробка конкретних напрямів вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності сучасних бібліотек, з урахуванням загальних тенденцій розвитку НТП, розвитку суспільних запитів на інформаційну продукцію та закономірностей розвитку бібліотечної діяльності в контексті зростаючого значення ефективного функціонування стратегічних комунікацій в умовах інформаційної війни.

Значимість дослідження полягає у сприянні процесу якісного вдосконалення інформаційних обмінів в рамках національного інформаційного простору, що набуває особливого значення в умовах гібридної війни, зовнішньої інформаційної агресії. Дане дослідження сприяє вдосконаленню інформаційного забезпечення соціального розвитку в Україні, підвищенню ефективності інформаційної діяльності, використанню суспільно значимих інформаційних ресурсів.

У процесі проведення дослідження, на рівні науково-практичного впровадження здобутих результатів, здійснювалось інформаційно-аналітичне забезпечення різних категорій користувачів, вдосконалювались методики цього обслуговування, в наукових статтях та виступах на наукових конференціях узагальнювався напрацьований досвід.

Проміжні наукові результати дослідження були відображені у п'яти тематичних випусках наукових праць. Їх результати висвітлювались у науково-практичному і теоретичному збірнику Міжнародної асоціації академій наук «Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку», публікувались в зарубіжних виданнях. За підсумками

дослідження підготовлена колективна монографія: Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів (2016-2018)

Наукове дослідження базується на результатах як зарубіжних так і вітчизняних досліджень. Корисними ипри цьому були роботи М. Кастельса, С. Тоффлера, які розглядають розвиток електронних інформаційних технологій та їх значення в соціальних, економічних та культурних аспектах розвитку суспільства; Д. Белла - з досвідом соціального прогнозування в сфері становлення постіндустріального суспільства; Р.Ф. Абдєєва - з аналізом філософських основ інформаційної цивілізації; Р.С. Мотульського - з аналізом тенденцій розвитку бібліотечних інформаційних технологій та ін.

Дане наукове дослідження провадилось із врахуванням наукових результатів вітчизняних дослідників. Зокрема, його напрацювання корелюються із висновкам О.В. Зернецької стосовно тенденцій розвитку глобальних комунікацій, етнічних характеристик соціокультурних перетворень (В.Б. Фадєєв, Г.Ю. Носова, В.В. Багінський, Б.В. Попов), цивілізаційного виміру розвитку української культури (Я.С. Калакура, О.О. Рафальський, М.Ф. Юрій). Корисними для даного дослідження були роботи О. Холода у сфері соціо- та психолінгвістичного аналізу соціальних комунікацій, а також доробок авторського колективу НБУВ під керівництвом академіка О.С. Онищенко, що підготував цикл монографічних досліджень із проблематики, пов'язаної з дослідженням еволюції соціокультурної сфери, національного інформаційного суверенітету, організації інформаційної безпеки національного інформаційного простору.

В основу наукової роботи покладено попередні напрацювання даного авторського колективу, що у 2013-2015 рр. виконував дослідження за плановою темою „Оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів”. На основі результатів цього дослідження була сформована гіпотеза про зростаючу роль комп'ютеризованих бібліотечних установ в підвищенні ефективності використання комунікацій інформаційного етапу розвитку суспільства, що було успішно підтверджено науковою діяльністю колективів НЮБ, СІАЗ, ФПУ.

Основними монографічними дослідженнями авторського колективу в даний період є : проблематикою теми є: Половинчак Ю.М. Сучасне інформаційно-комунікаційне середовище як простір трансформації української національної ідентичності. – К., НБУВ, 2016. – 450 с.; Бібліотека в реалізації державотворчої інформаційної політики: [монографія] / [Т. Гранчак, В. Бондаренко, С. Горова та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К.: НБУВ, 2016. – 324 с. ; Бондаренко В.І. Бібліотечне інтернет-обслуговування: стан та перспективи: [монографія] / В.І. Бондаренко; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2016. - 268 с.;

Горова С.М. Особа в інформаційному суспільстві: виклики сьогодення / С. В.Горова; наук. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського.– Київ, 2017. – 467 с.; Галаган Л.М. Електронне урядування в контексті сучасних соціальних комунікацій в Україні - К.,НБУВ, 2018. – 410 с.

Основна мета наукового дослідження: вивчення перспектив розвитку бібліотечної діяльності в умовах становлення інформаційного суспільства, трансформації інформаційно-комунікативної системи, актуалізації проблеми ефективного використання інформаційних ресурсів.

Завдання даної роботи: вивчення запитів різних категорій користувачів в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек, аналіз процесу розвитку системи соціальних інформаційних комунікацій та удосконалення інтеграції в них бібліотечних установ, розробка конкретних напрямів вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності сучасних бібліотек з урахуванням

Загалом здійснена робота з вивчення шляхів підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів сприяє теоретичному обґрунтуванню зростаючого значення розвитку сучасної бібліотечної діяльності в інформаційних процесах сучасності, обґрунтовує необхідність їх функціонування на рівні нового етапу розвитку інформаційних процесів у суспільстві, функціонування електронних інформаційних технологій. Її наукова значимість підтверджується положеннями Доктрини інформаційної безпеки України (zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017) стосовно необхідності розвитку національної інформаційної інфраструктури, її протидії інформаційній агресії та підвищенню ефективності в інформаційній сфері для реалізації національних інтересів України.

Робота ґрунтується на загальнонаукових підходах до наукового пізнання (системний, структурний, порівняльний) з використанням аналітико-синтетичного осмислення фактологічного матеріалу.

Ідея дослідження полягає у визначенні перспективних напрямів бібліотечної діяльності, пов'язаних із забезпеченням якості інформації у соціальних інформаційних комунікаціях, в кінцевому підсумку – у підвищенні ефективності використання інформаційних ресурсів в інтересах подальшого суспільного розвитку.

Структура дослідження складається з 3-х етапів:

I. Дослідження процесу управління інформаційно-комунікаційними потоками в умовах впливу на національний інфопростір глобальних інформаційних ресурсів.

II. Вдосконалення методик використання національних інформаційних комунікацій в умовах глобальних інформаційних впливів.

III. Оптимізація бібліотечної діяльності як чинник підвищення ефективності інформаційно-комунікаційних процесів національного інформаційного середовища.

Практичне використання результатів наукового дослідження здійснюється постійно в системі інформаційно-аналітичних видань. Апробація наукових результатів здійснюється в наукових публікаціях (у наукових працях НБУВ, в українських та зарубіжних наукових журналах), у виступах, доповідях на наукових конференціях (Див. дод.)

Розділ І.

1.1. Дослідження особливостей зарубіжних інформаційних впливів на національний інформаційний простір та вивчення питання використання глобальних інформаційних ресурсів в інтересах національного розвитку.

Співробітники відділу політологічного аналізу СІАЗ в рамках реалізації планових завдань здійснювали:

– дослідження інформаційно-аналітичних структур як суб'єктів національної інформаційної політики, взаємодії з владою й громадянським суспільством в умовах сучасної України, процесів налагодження корпоративної взаємодії між інформаційно-аналітичними структурами як організаційно-технологічної основи синергії інтелектуальних капіталів різних інформаційно-аналітичних служб і формування інтелектуальної платформи прийняття управлінських рішень і вирішення питань національної безпеки і ефективної комунікації між державою і громадянським суспільством.

– аналіз місця бібліотеки в системі інформаційно-комунікаційних процесів в умовах переходу до інформаційного суспільства, сучасної еволюції ролі бібліотеки з пасивного інформаційного посередника на продуктивну систему управління знаннями, трансформації сформованих стереотипів відносин між бібліотекою й суспільством та різноманіття комунікативних практик сучасної бібліотеки в контексті формування суспільства знань.

– вивчення ролі державних інститутів розвинених країн у процесі формування інформаційного суспільства, правових процесів та специфіки державної політики із забезпечення впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій до економічної та соціокультурної сфер, стану державної підтримки і нагляду у процесі розвитку інформаційного суспільства в Україні.

– дослідження досвіду збереження і розвитку традицій соціально-політичної комунікації у часі і просторі на прикладі політичної думки російської післяреволюційної еміграції, наступності комунікативних символів і ідеологем суспільної свідомості і їхню роль у формуванні ефективної комунікації між державою і суспільством.

– узагальнення досвіду соціально-комунікативного дослідження фінансових відносин, з урахуванням трансформаційного характеру української суспільства, структурним підрозділом наукової бібліотеки, використання методичного прийому дослідження моделі комунікації за Шенноном, Якобсоном, Лотманом, модель «брамника», що дозволило встановити зв'язок між потоками інформації, кодами і контекстом повідомлень та поведінкою економіч-

них агентів на фінансовому ринку України, висвітлені можливості великих наукових бібліотек, як суспільних інститутів соціальної пам'яті, у соціально-комунікативному дослідженні фінансових відносин.

– вивчення основних напрямів дослідження партійних засобів масової комунікації у вітчизняній науці, специфіки вивчення партійних засобів масової комунікації в сучасному українському бібліотекознавстві.

– узагальнення досвіду висвітлення у вітчизняному науковому доробку особливостей функціонування засобів масової комунікації, формування газетних фондів бібліотек, збереження інформації засобів масової комунікації для подальшого використання.

Результати дослідження дали підстави для таких висновків:

1. В сучасних умовах інформаційного протистояння, ускладнених загальним процесом інформаційної глобалізації, посилюється роль бібліотечних установ як суб'єктів формування національного інформаційного простору. Потужним потенціалом у вирішенні проблеми формування інформаційної бази, необхідної для ухвалення управлінських рішень, володіють інформаційно-аналітичні структури бібліотечних установ, у першу чергу, національних та парламентських бібліотек. Передові дослідні центри, які є флагманами процесу інформаційного забезпечення органів державної влади, – Дослідна служба Конгресу США (Congressional Research Service, CRS), Бюро дослідницької та правової інформації (Research and Legislative Reference Bureau, RLRB) Японії, Довідковий відділ з права й ухвалення рішень (Law and Decision Making Reference Department, LDMRD) Китаю, в Україні – Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) – створені і функціонують як підрозділи національних бібліотек.
2. Результати проведеного інформаційно-аналітичними підрозділами національних бібліотек аналізу проблемних ситуацій, враховуючи їх повноту, достовірність, актуальність, мають значний інформаційний і творчий потенціал, що забезпечить владні структури й окремих громадян джерелом об'єктивної інформації, ефективного використання якої створить необхідну інформаційну основу для ухвалення адекватних наявним викликам рішень. Водночас оптимізація роботи інформаційно-аналітичних структур і ефективного використання інтелектуального капіталу сприятиме налагодженню корпоративної взаємодії між ними – координації зусиль, обміну досвідом та інформацією, спільної реалізації проєктів в умовах рівних можливостей, забезпечених державою.
3. Потужними факторами розвитку сучасних бібліотек є зрушення, що відбуваються у соціумі. Вони значною мірою впливають на інформаційні і соціальні функції бібліотек, підходи до формування бібліотечно-інформаційних ресурсів та обслуговування ко-

ристувачів, розвитку бібліотечних технологій, модернізації традиційних і освоєння нових напрямків діяльності. Сучасна бібліотека є важливою ланкою в системі інформаційних інститутів, що забезпечують створення, накопичення, переробку і різні способи трансляції якісних інформаційних ресурсів. Поряд з тим бібліотека також бере участь в оцінці, інтерпретації та фільтрації інформації, у встановленні певних зв'язків між інформаційними масивами, що забезпечує доступ користувачів до широкого спектру джерел знання і соціально значущої інформації. Отже потужний інформаційний, науковий, комунікаційний потенціал бібліотек має бути актуалізований у відповідних формах організації функціонування і технологіях надання бібліотечно-інформаційних послуг різним суб'єктам суспільного процесу, що стане запорукою затребуваності соціального інституту бібліотеки в інформаційному суспільстві.

4. Нормативно-правове забезпечення сфери інформаційних відносин в Україні потребує подальшого розвитку і вдосконалення, зокрема таких питань: розробки проекту інформаційного кодексу, розробки Стратегії державної інформаційної політики України; формування, використання, зберігання та поширення національних інформаційних ресурсів; заходів підтримки вітчизняної індустрії програмного забезпечення; обміну інформацією в електронній формі, насамперед, ведення електронного документообігу; посилення стану інформаційної безпеки, захисту державних інформаційних ресурсів, захисту персональних даних; створення єдиної системи стандартів з ІТ, узгодження нормативно-правової бази України з нормами міжнародного права сертифікації засобів інформатизації та інше.

З огляду на зазначене, першочерговими завданнями держави у сфері інформаційної політики є забезпечення конституційного права на одержання, використання, поширення та зберігання інформації, на вільне вираження своїх поглядів на основі максимально ефективного використання для науково-технічного, культурного, соціального розвитку тих можливостей, які надають новітні засоби обміну інформацією, виробництво та просування на світовому рівні власного інформаційного продукту. Розвиток інформаційного суспільства в Україні можливий лише на основі комплексного підходу, що містить стратегічне бачення інформатизації суспільства і координується наявними соціально-економічними, політичними та культурними пріоритетами держави й міжнародною практикою.

Треба зауважити, що ефективність соціально-комунікативних досліджень досягається завдяки оптимізації колективної організації інформаційно-аналітичної роботи в Службі інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. В основі такої організації лежить раціональний поділ праці у колективі. Саме

завдяки йому у визначені терміни створюються якісні інформаційно-аналітичні продукти.

5. Наукової бібліотеки мають наявні можливості та демонструють вагомі досягнення у сфері соціально-комунікативного дослідження фінансових відносин з урахуванням трансформаційного характеру української економіки і суспільства в цілому. Але при цьому слід ретельно підходити до аналізу джерел інформації і мати на увазі, що створення об'єктивної картини з найбільш соціально значущих проблем потребує вивчення максимально широкого масиву інформації. Зокрема, аналіз виявляє певну асиметрію оцінок у вітчизняних ЗМІ щодо банкрутства цілого ряду банків. Доволі часто оглядачі так чи інакше акцентували увагу на тому, що саме держава, як правило в особі НБУ, не запобігла краху певного банку, а на провину власників чи менеджменту відповідної фінансової установи в її краху, часто пов'язаного з поширенням ризикованих фінансових операцій, належної уваги не зверталося. Зазначене характеризує і частину ЗМІ, і деякі соціально-психологічні настанови і стереотипи, що поширені в українському суспільстві та впливають на характер кодування / декодування інформації в мережі фінансових комунікацій. Серед причин цього явища можна виділити досі доволі поширені серед населення патерналістські настрої та слабка здатність до пошуку компромісів і координації поведінки заради досягнення загально визнаної суспільної мети в українському соціумі.

6. Бібліотека в системі політичної комунікації функціонує як інформаційна база, опосередкований канал і функціональний суб'єкт, здійснюючи таким чином більшість функцій політичної комунікації. Причому, набуттю бібліотеками статусу суб'єктів політичної комунікації сприяли розвиток інформаційної функції бібліотек, початок виробництва ними власної інформаційно-аналітичної продукції на основі опрацювання матеріалів газетних публікацій. З огляду на це значно зросла важливість вирішення питання збереження інформації сучасних засобів масової комунікації у найбільш зручному для проведення подальших досліджень вигляді. Значну роль у формуванні сучасного інформаційного простору відіграють глобалізаційні процеси, що впливають, у тому числі, і на демократичні перетворення в Україні і на процеси реформування державного механізму. Причому, глобалізація впливає не лише на засоби масової комунікації, певним чином моделюючи їх під загальноприйнятими стандарти подання інформації, але у наслідок глобалізації світовий інформаційний простір опосередковано впливає і на свідомість користувачів інформації, зумовлюючи формування політичних стереотипів ЗМІ як технологію впливу на політичний процес.

7. Засоби масової комунікації розглядаються як важливий чинник становлення громадянського суспільства. Не випадково останнім часом все більше наукової уваги приділяється зростанню впливу мережевих засобів масової комунікації – інтернет-ЗМІ та соціальних медіа. Особливої уваги потребує вдосконалення методик роботи з інформацією, враховуючи специфіку саме мережевих засобів масової комунікації. Значний інформаційний ресурс

для вивчення перебігу політичних процесів і особливостей державного розвитку мають дослідження роботи партійних засобів масової комунікації. Розгалужена і різноманітна, орієнтована на смаки, звички і уподобання різної аудиторії мережа сучасних засобів масової комунікації для партій є найдоступнішим засобом пропаганди поглядів та ідей, а також активним учасником процесу масової комунікації. Чималий інтерес партійні засоби масової комунікації представляють і як об'єкт бібліотечно-інформаційної діяльності. Наукові розвідки в цьому аспекті передбачають розгляд таких питань, як комплектування бібліотечних фондів інформацією партійних засобів масової комунікації, її збереження та систематизації, організації доступу до неї, створення на її основі аналітичного продукту. Дедалі більшої актуальності набуває вирішення завдання комплектування бібліотечних фондів інформацією електронних ЗМІ, зокрема інтернет-видань, розробки ефективних методик використання інформації партійних засоби масової комунікації в аналітичній роботі. Це дає підстави більш глибоко вивчати проблему функціонування партійних засоби масової комунікації, аналізувати їх зміст та опрацьовувати методик збереження необхідної інформації для подальшого використання.

8. Аналіз зв'язку і повторюваності певних моральних, суспільно-політичних, ідеологічних і методологічних установок і принципів дозволяє визначити основні складові процесу соціально-політичної комунікації, що сприяють збереженню цілісності і наступності природно-історичного процесу еволюції держави і суспільства і слугуватимуть орієнтирами подальшого розвитку і ефективного реформування державного механізму. Вивчення ідейно-політичних концепцій підтверджує, що соціально-політична комунікація між поколіннями не лише виконує роль відтворення етнополітичної єдності, але й володіє значним теоретичним та практичним потенціалом який дозволяє з високим ступенем вірогідності прогнозувати характер суспільно-політичних процесів.

Поряд з тим протягом останніх років залишається незмінною проблема протистояння відверто ворожим зарубіжним інформаційним впливам, що значною мірою зумовлює певну структуру і наповнення національного інформаційного простору. З огляду на зазначене, не втрачає актуальності завдання суттєвого зміцнення інформаційного суверенітету України. Отже, у цих умовах продовжує зростати значення інформаційно-аналітичного напряму діяльності національних бібліотек, спрямованої на протидію інформаційній агресії шляхом проведення своєчасного і компетентного наукового аналізу суспільно значущих подій і процесів, розкриття глибинних мотивів і цілей діяльності провідних політичних акторів і ключових інтересів інформаційної політики опонентів.

9. Створення і розповсюдження відповідного інформаційно-аналітичного продукту через мережу бібліотечних сайтів забезпечить умови для ефективного задоволення суспільного запиту на якісний інформаційний продукт, що відповідатиме суверенним інтересам української держави і суспільства. Найбільш повно і чітко вимоги до інформаційно-аналітичного про-

дукту відображені у положеннях Кодексу етики бібліотекаря УБА – «дотримуємося нейтральності й неупередженої позиції щодо збирання та організації доступу до інформації й надання послуг, розмежуємо професійні обов'язки і власні інтереси, прагнемо до того, щоб особисті переконання не заважали вільному доступові користувача до інформації». Виходячи із зазначених вимог експертні матеріали мають створюватися на основі опрацювання якомога широкого кола різноманітних джерел, які створюють інформаційну модель конкретного суспільно значущого явища.

Науковий підхід до обробки інформації з використанням широкого спектру відповідних методологічних принципів є запорукою об'єктивності інформаційно-аналітичного продукту і дозволяє уникнути впливу суб'єктивних орієнтирів дослідника на кінцевий результат. Разом з тим вирішальне значення має фаховий рівень пошуку, відбору і адекватної оцінки первинних джерел інформації. Запорукою якісного підбору матеріалу має стати послідовний моніторинг інформаційного простору, експертного середовища з метою визначення основних тенденцій подання інформації і актуальних соціально-політичних і економічних трендів.

1.2. Дослідження процесу нейтралізації зарубіжних негативних інформаційних впливів на систему національних інформаційних комунікацій, використання національних інформаційних ресурсів в системі комунікацій українського суспільства.

В рамках аналізу цих проблем відділ політологічного аналізу СІАЗ здійснював:

– дослідження впливу сучасних інформаційно-комунікативних технологій на політичну сферу суспільства, вивчення конкретних проявів окремих характеристик інформаційного суспільства в еволюції соціально-політичних відносин як у середині сучасних країн, так і в глобальному політичному просторі;

– аналіз наукової (універсальної) бібліотеки, як інформаційно-аналітичного центру, діяльність якого сприяє кращій організації соціально-економічних процесів в Україні. Вивчення ролі інформаційних продуктів, з економічної проблематики, з урахуванням того, що фонди зазначених бібліотек зберігають інформацію про досвід людства, накопичений протягом сторіч. Опрацювання, на основі синтезу дослідницьких підходів, проблем використання сучасних інтернет-технологій в процесі створення інформаційно-аналітичної продукції бібліотек на економічну тематику;

– вивчення проблеми розробки і запровадження стандартів присутності бібліотек у соціальних мережах, з огляду на потенційні можливості бібліотек як важливої складової інформаційної інфраструктури, що може гарантувати доступ до якісної, достовірної та структурованої інформації, а також виходя-

чи з твердження про належність бібліотечних представництв у соціальних мережах до інформаційних продуктів бібліотек;

– дослідження особливостей вивчення і збереження інформації партійних газет у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського за період 1991–2002 років з урахуванням специфіки формування газетних фондів і форм обслуговування читачів фахівцями цих фондів в різні етапи існування нашої держави з метою забезпечення доступу до сучасних інформаційних ресурсів практично всім верствам населення, використання серйозної організаційної структури та матеріальної бази і залучення інформаційно-аналітичних центрів бібліотек;

– аналіз роботи сучасних інформаційних центрів, як важливої складової соціальних інформаційних комунікацій, зокрема бібліотек і інших інформаційних структур ринку медіа-аналітики в умовах інтенсивності інформаційних обмінів, узагальнення їхнього досвіду в розвитку інформаційної діяльності, визначення основних відмінностей у підходах та методах роботи з масивами джерел інформації, а також узагальнення досвіду сучасних інформаційних центрів у галузі медіа-аналітики орієнтованих на комерційні структури, розкриття їх організаційно-технологічних, програмно-технологічних, інформаційно-технологічних, інтелектуальних підходів та методик роботи з масивами джерел інформації, що циркулює в соціальних інформаційних комунікаціях;

– дослідження місця і ролі бібліотек у процесі оперативного науково-інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень політичними лідерами і їх подальшої практичної реалізація, аналіз сутності бібліотечно-інформаційного ресурсу у ході реалізації політичного лідерства в державному управлінні, обґрунтування необхідності вдосконалення механізмів прийняття рішень у державному управлінні на основі бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Результати дослідження дали підстави для таких висновків:

5. В сучасних умовах інформаційного протистояння, ускладнених загальним процесом інформаційної глобалізації, посилюється роль бібліотечних установ як суб'єктів формування національного інформаційного простору. Потужним потенціалом у вирішенні проблеми формування інформаційної бази, необхідної для ухвалення управлінських рішень, володіють інформаційно-аналітичні структури бібліотечних установ, у першу чергу, національних та парламентських бібліотек. Передові дослідні центри, які є флагманами процесу інформаційного забезпечення органів державної влади, – Дослідна служба Конгресу США (Congressional Research Service, CRS), Бюро дослідницької та правової інформації (Research and Legislative Reference Bureau, RLRB) Японії, Довідковий відділ з права й ухвалення рішень (Law and Decision Making Reference Department, LDMRD) Китаю, в Україні – Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної

влади (СІАЗ) – створені і функціонують як підрозділи національних бібліотек.

2. Масштаби розвитку і якісні характеристики нових методів і засобів політичної комунікації свідчать, що у політичній сфері відбувається інформаційно-комунікативна революція яка призводить до перетворення неполітичних акторів соціокультурного процесу у суб'єктів політики, провокує зміни у традиційних формах і методах впливу на державний і світовий соціально-політичний простір. Інформаційно-маніпулятивні технології виходять за межі внутрідержавного політичного поля і стають ефективним засобом зовнішньої експансії. Перед глобальними гравцями природно виникає спокуса вирішувати геополітичні завдання за допомогою «м'якої сили», і для цього швидкими темпами розвиваються традиційні структури інформаційного впливу і розгортаються нові, більш потужні, високотехнологічні і спеціалізовані підрозділи. Унаслідок чого на перший план виходять завдання створення системи ефективної протидії зовнішній інформаційній експансії.

3. Поширення Інтернет в Україні радикально збільшило кількість першоджерел, якими можуть користуватися працівники інформаційно-аналітичних підрозділів наукових (універсальних) бібліотек. Завдяки впровадженню інтернет-технологій зменшилась асиметрія в можливостях доступу користувачів бібліотек України до різних джерел інформації. Потенційно інформаційний простір української економіки став більш конкурентним, що є важливою передумовою поліпшення якості інформаційно-аналітичної продукції бібліотек. Використання інтернет-технологій дає змогу радикальним чином розширити масштаби пошуку та збору інформації, залучаючи до роботи джерела, які були фізично недоступні аналітиковим раніше. Нові можливості з'явилися і у сфері дослідження такої форми соціальних комунікацій, як фінансові комунікації. Саме завдяки аналізу великих масивів різноманітної соціально-економічної інформації із широким використанням можливостей Інтернет є змога виявляти зони потенційної фінансової нестабільності в суспільстві та суб'єктів, що можуть бути так чи так у подібній нестабільності зацікавлені.

4. Ефективне функціонування бібліотечного сегменту середовища соціальних мереж обумовлені: способами представлення інформації, змістом контенту, дотриманням оптимальних показників оновлюваності та наповнення мережеских сторінок бібліотек. Сторінки у соціальних мережах повинні наповнюватися корисною, цікавою, достовірною інформацією, що містить дослідницькі статті, посилання на фонди бібліотеки, ресурси партнерів, відео- і фотоматеріали тощо. Коментарі на бібліотечних сторінках у соціальних мережах мають служити навчальним інструментом для користувачів як приклад чіткого і правильного висловлювання своєї думки, що можливо досягнути лише шляхом залучення до цієї роботи фахівців вищої кваліфікації у тому числі і відповідними науковими степенями.

5. Роль бібліотек детермінується своєрідністю преси політичних партій як джерела інформації, що полягає не лише в складній структурі, а й у різно-

манітності її специфічних жанрів аналіз яких потребує залучення фахівців бібліотек які не лише здатні розібратися в специфіці партійної преси, якісно проаналізувати їхній зміст, але і сприяти збиранню, зберіганню, виробництву, поширенню суспільно значущої інформації, перетворенню її на цінний суспільний продукт, національний ресурс, від якого залежить стійкий розвиток суспільства.

6. Сучасні інформаційні центри виробили та успішно практикують відмінні один від одного взаємопов'язані організаційно-технологічні, програмно-технологічні, інформаційно-технологічні, інтелектуальні підходи та методи роботи з масивами джерел інформації. Бібліотечні установи, протягом кількох десятиліть успішно розвивають інформаційно-аналітичний напрям бібліотечної діяльності. Зокрема, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ НАН України, що здійснює свою діяльність відповідно до загальносвітових тенденцій розвитку інформаційно-аналітичної роботи виробила методологію інформаційно-дослідної роботи для продукування нової інформації (знань) шляхом аналізу змісту інформаційних матеріалів. Мова йде не стільки про вдосконалення методик аналітико-синтетичної обробки первинних текстів, згортання інформації (реферування, анотування), скільки про фахове дослідження суспільних процесів, резонансних подій, думок громадськості тощо як складової розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек.

7. Бібліотеки спроможні не тільки збирати повну інформацію щодо розвитку соціально-економічних та політичних процесів, а й відтворювати комунікаційну діяльність, створюючи новий інформаційний простір для обміну професійними знаннями, узагальнення інформації та її відображення в економічних, політичних і соціальних процесах. Виділення у структурі бібліотеки окремого сектору інформаційно-аналітичного забезпечення стало дуже доречним у сучасних умовах існування бібліотеки. Інформаційна аналітика виконує насамперед завдання якісно-змістовного перетворення інформації. У цілому, інформаційна аналітика у сучасних бібліотеках є необхідним інструментом задоволення нетипових запитів користувачів і адекватною еволюцією бібліотечно-інформаційного ресурсу, що вступив в інформаційну стадію, пов'язану з якісними перетвореннями у змісті інформаційних потоків.

З огляду на зазначене, першочерговими завданнями держави у сфері інформаційної політики залишається забезпечення конституційного права громадян на одержання, використання, поширення та зберігання інформації та вільне вираження своїх поглядів. В умовах глобалізації інформаційного простору не менш важливого значення також набуває і потреба у виробленні та просуванні у світі власного інформаційного продукту. На практиці зазначені завдання реалізуються завдяки організації інформаційно-аналітичної роботи в Службі інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.

Бібліотека в системі політичної комунікації функціонує як інформаційна база, опосередкований канал і функціональний суб'єкт, здійснюючи таким

чином більшість функцій політичної комунікації. Причому, набуттю бібліотеками статусу суб'єктів політичної комунікації сприяли розвиток інформаційної функції бібліотек, початок виробництва ними власної інформаційно-аналітичної продукції на основі опрацювання матеріалів Інтернет-ресурсів. З огляду на швидке зростання обсягу інформації у мережі Інтернет значно зростає потреба у її аналітичній обробці і переведення зазвичай доволі хаотичного інформаційного масиву у найбільш зручний для проведення подальших досліджень вигляд.

Засоби масової комунікації розглядаються як важливий чинник становлення громадянського суспільства. Невипадково у центрі уваги інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек перебувають мережеві засоби масової комунікації – інтернет-ЗМІ та соціальних медіа. Як наслідок дедалі більшої актуальності набуває вирішення завдання комплектування бібліотечних фондів інформацією електронних ЗМІ, зокрема, інтернет-видань і власних аналітичних матеріалів по окремим напрямом соціально-політичного і економічного життя країни і світу.

Не втрачає актуальності і проблема протистояння зарубіжним інформаційним впливам. Ключовим засобом адекватного і оперативного реагування і протидії інформаційній агресії є інформаційно-аналітичний напрям діяльності національних бібліотек, що забезпечує проведення своєчасного і компетентного наукового аналізу суспільно значущих процесів, розкриття глибинних мотивів і цілей інформаційної політики опонентів. Разом з тим, науковий підхід до обробки інформації з використанням широкого спектру відповідних методологічних принципів є запорукою об'єктивності інформаційно-аналітичного продукту. Важливе значення також має фаховий рівень пошуку, відбору і адекватної оцінки джерел інформації. Запорукою якісного підбору матеріалу є постійний і цілеспрямований моніторинг інформаційного простору, думок експертного середовища з метою визначення основних тенденцій подання інформації і актуальних соціально-політичних і економічних трендів.

1.3. Дослідження процесу підготовки наративних продуктів для зміцнення внутрішньосуспільної єдності і нейтралізації зарубіжних негативних інформаційних впливів; розвиток бібліотечної діяльності в контексті вдосконалення інформаційного ресурсу процесу децентралізації.

Протягом звітної періоду співробітники відділу політологічного аналізу СІАЗ в рамках аналізу цих проблем здійснювали:

– дослідження використання ресурсів великої наукової (універсальної) бібліотеки для аналізу економіко-інформаційних аспектів гібридної війни у їх динамічному взаємозв'язку та проводилося розроблення стислої презентації результатів дослідження. Проведені розвідки базувалися на концепції під-

порядкування напрямків ведення гібридної війни завданням досягненню її основної мети;

– аналіз трансформації комунікативного простору в контексті еволюції гуманістичної якості й ідеологічної спрямованості політичної міфології яка значною мірою залежить від наявного суспільного наративу, що відтворюється у суспільстві і віддзеркалює національні традиції і світоглядні уподобання. У відповідності до сформованого суспільного запиту щодо всебічного пізнання сучасної політико-комунікативної реальності у сукупності динамічних змін, здійснювалося розширення контексту проблеми взаємозв'язку суспільного наративу і політичного міфу як вагомих чинників зміцнення внутрішньосуспільної єдності;

– вивчення проблеми інноваційного шляху розвитку бібліотеки, що вимагає науково-обґрунтованих підходів до оновлення бібліотечної діяльності, застосування спеціальних інтелектуальних методик їх практичного здійснення. Аналіз шляхів інтелектуалізації бібліотечно-інформаційної діяльності в контексті інформаційно-аналітичного обслуговування користувачів, що потребує подальшого змістовного, структурно-організаційного оновлення і технологічної модернізації всіх процесів, а також позитивних змін в професійній свідомості персоналу. З'ясування складових програми технічної реконструкції бібліотеки і переведення її на сучасні технології, можливостей переходу до нових принципів господарювання і застосування інтелектуальних технологій у системі роботи наукових бібліотек;

– аналіз і узагальнення досвіду бібліотек, які реалізують інформаційно-аналітичні проекти щодо дослідження інформаційних потоків, наповнення соціальних комунікацій інформацією з питань реформи з децентралізації влади в Україні. вивчення прийомів впровадження нових підходів до розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності, пов'язаної із створенням інформаційно-комунікаційних майданчиків громад, функціонуванням у бібліотеках соціокультурних осередків формування їхнього інформаційно-культурного потенціалу, що у підсумку сприятиме створенню у суспільстві атмосфери взаєморозуміння і злагоди;

– дослідження теоретичних аспектів проблеми оцінювання ефективності роботи сучасної бібліотеки яка має визначальне значення для її утвердження в системі інформаційно-комунікаційних процесів сучасного суспільства як інституту, що забезпечує створення, накопичення, переробку і різні способи трансляції якісних інформаційних ресурсів. Проведено обґрунтування необхідності розробки системи оцінки ефективності діяльності бібліотек у соціальних мережах та формулювання пропозицій щодо критеріїв та методик, доречних для застосування у такій системі.

Результати дослідження дали підстави для таких висновків:

1. Наукова бібліотека має наявні ресурси і можливості у дослідженні економіко-інформаційних аспектів гібридної війни та цього феномену загалом. Зокрема, дослідження проведене у СІАЗ НБУВ засвідчило, що у 2014 – 2017 рр. Росія використовувала економіко-інформаційні механізми гібридної

війни проти фінансового і реального секторів української економіки. Було встановлено, що руйнація шкідливих економічних міфів суттєво послаблює можливості інформаційно-психологічного впливу Росії на поведінку суб'єктів української економіки в ході російської гібридної агресії. Аналіз різноманітних джерел інформації дав змогу відслідковувати суттєві зміни російської стратегії з економічної підтримки сепаратистських формувань на Донбасі. Встановлено, що українська економіка не зважаючи на певні втрати доволі успішно протистояла російській гібридній агресії у відносно короткі терміни зуміла провести диверсифікацію економічних зв'язків. Водночас, у результаті проведених досліджень встановлено, що у ході гібридної війни з Україною російська економіка зазнала вагомих втрат які викликані не лише санкціями з боку зарубіжних партнерів, але і у результаті відповідних дій української держави.

2. Міф і суспільний наратив як особлива форма осмислення і інтерпретації історико-політичної реальності знаходяться у діалектичному зв'язку. За своєю комунікативною функцією міф і наратив виконують завдання визначення сенсів, а не пошуку і встановлення істини. Політичні міфи продукуються окремими соціальними групами з метою організації певних політичних дій, а також для легітимізації політичної влади шляхом формування на їх основі певного суспільного інтегрального наративу. Розвиток інформаційно-комунікативних технологій сприяв перетворенню політичних міфів і наративів з інструменту обґрунтування і реалізації політичних і соціальних інтересів в середині держави в ефективний засіб реалізації геополітичних проєктів. Таким чином, важливою частиною ефективної державної інформаційної політики є штучне і цілеспрямоване конструювання політичних міфів і відповідних суспільних наративів, що в сучасних умовах перетворюється на ефективний інструмент формування конструктивного соціально-політичного середовища і консолідації суспільства.

3. Відповідно до організаційно-технологічних, програмно-технологічних, інформаційно-технологічних можливостей самих бібліотек в умовах кардинальних реформ, зокрема, таких як децентралізація влади, у бібліотечній сфері активізовано реалізацію ряду інформаційно-аналітичних, соціокомунікаційних проєктів. Реалізація таких проєктів дозволила визначити роль та місце бібліотек як соціокомунікаційних, соціокультурних центрів, інформаційних посередників між владним структурами та громадськістю в умовах децентралізації влади. У зв'язку із цим, визначено наступні напрями зазначених проєктів: а) дослідження інформаційних потоків, формування консолідованих масивів систематизованої, структуризованої інформації, наповнення соціальних комунікацій інформацією з питань реформи з децентралізації влади в Україні; б) впровадження нових підходів до розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності, пов'язаної із створенням та функціонуванням у бібліотеках соціокомунікаційних, соціокультурних осередків, інформаційно-комунікаційних майданчиків громад, формуванням їхнього інформаційно-культурного потенціалу.

4. Розвиток бібліотечно-інформаційної діяльності в рамках виконання інформаційно-аналітичних, соціокомунікаційних проєктів сприяє створенню соціокомунікаційного середовища з питань децентралізації влади в Україні, що, у свою чергу, ставить бібліотеки на рівень тих соціальних інституцій, які сприяють формуванню уявлення, знань та думки в громадськості, виконуючи соціалізуючу і консолідує роль в українському суспільстві. Усвідомлюючи свою роль, як сучасних культурно-освітніх, інформаційних центрів, бібліотеки поступово стають системоутворюючим компонентом соціокомунікативного середовища, зокрема, впроваджують оптимальні механізми підтримки стійких інформаційних обмінів в українському суспільстві на загальнодержавному та регіональному рівнях в період реформ, що у свою чергу сприяє подоланню проявів взаємовідчуження в українському суспільстві і створює інформаційно-комунікативне підґрунтя суспільної злагоди.

5. У якості критеріїв визначення ефективності діяльності бібліотеки у соціальних мережах пропонується враховувати: наявність документів, що регламентують присутність бібліотеки у соціальних мережах; відповідність принципів побудови, характеристик користувацького інтерфейсу, інформаційного наповнення, практики управління присутністю бібліотек у соціальних мережах показникам, визначеним відповідними документами; позитивна динаміка показників статистичних сервісів Інтернет-платформ, на яких розміщені бібліотечні представництва, щодо кількості звернень, коментарів, уподобань, інтенсивності та розгалуженості комунікаційних зв'язків через мережеву сторінку тощо; кваліфікація персоналу, що забезпечує функціонування мережевих представництв бібліотеки, витрати робочого часу на їх обслуговування, фінансові витрати. Наведений перелік показників для вимірювання ефективності та результативності діяльності бібліотеки у просторі соціальних мереж не є вичерпним і потребує подальшого доповнення та розвитку. Для подальшої розробки даної проблеми необхідне більш глибоке вивчення теоретичних засад аналізу ефективності функціонування мережевих представництв бібліотек та пошук і впровадження у роботу найкращих практик діяльності у мережевому середовищі провідних бібліотек світу.

6. Основні теоретичні напрями висвітлення особливостей масової комунікації щодо її впливу на суспільство підводять до необхідності вивчення можливостей функціонування ЗМК як способу контролю влади. Концепції останніх десятиліть переорієнтовуються на вивчення особливостей передачі інформації нетрадиційними для писемної культури способами (телебачення, Інтернет, візуалізація інформації), значно складнішими бачать особливості впливу масової комунікації на формування суспільних цінностей. Сучасні теорії щодо особливостей функціонування мас-медіа дедалі ускладнюються, виокремлюються в єдину міждисциплінарну галузь науки, не втрачаючи при цьому соціологічних рис.

7. Мета інноваційної діяльності повинна бути направлена на кінцевий результат – підвищення рівня обслуговування користувачів. Виходячи з цього, можна виділити як основоположні наступні шляхи інтелектуалізації біб-

ліотечно-інформаційної діяльності: організаційні (спрямовані на встановлення внутрішніх і зовнішніх комунікацій бібліотеки, формування бібліотечної політики, зміни в структурі бібліотеки); продуктивні (орієнтовані на розширення асортименту сервісних послуг, впровадження принципово нових послуг для користувачів); методико-технологічні (пов'язані з розробкою і використанням нових методик роботи бібліотеки, бібліотечних послуг, техніки і технологій); управлінські (спрямовані на неперервний професійний розвиток співробітників бібліотеки в т.ч. формування інформаційної культури і реалізацію творчого потенціалу кожного).

8. Побудована (але й надалі еволюціонуюча) інноваційна модель бібліотеки має відзначатися: по-перше, процесами інфраструктурного зближення з науковою діяльністю; по-друге, посиленням тих аспектів функціонування, які дозволяють розглядати бібліотеку як серцевину інформаційної інтелектуальної діяльності у суспільстві, як активного учасника процесів наукової комунікації; по-третє, реалізацією концепції глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії. Саме інноваційна модель бібліотеки здатна здійснити її еволюційний перехід від діяльності із формування, збереження, опису, структуруванню документальної інформації і доступу до неї на рівень усвідомлення себе як соціального інституту, відповідального за відбір і обґрунтований аналіз потоків знань навкруги користувача.

З огляду на зазначене, першочерговими завданнями держави у сфері інформаційної політики залишається забезпечення конституційного права громадян на одержання, використання, поширення та зберігання інформації та вільне вираження своїх поглядів. В умовах глобалізації інформаційного простору не менш важливого значення також набуває і потреба у виробленні та просуванні у світі власного інформаційного продукту. Прикладом успішної реалізації зазначених завдань у рамках Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського є плідна інформаційно-аналітична робота Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ).

Створення у бібліотеках принципово нових видів інформаційних ресурсів, організація доступу до віддалених та локальних джерел інформації стали найважливішим завданням інформаційно-аналітичного забезпечення користувачів. В свою чергу, перетворившись у ХХ ст. на професійну, інформаційно-аналітична діяльність нині впливає практично на всі сфери суспільного життя. У багатьох країнах виникають інтелектуальні корпорації, «фабрики думки», інформаційно-аналітичні відділи й служби в державних органах, компаніях, банках, політичних партіях. Бурхливо розвиваються ринки аналітичної інформації, інтелектуального продукту, методичного й програмного забезпечення його отримання. Тобто інформаційно-аналітична діяльність невід'ємно пов'язана з процесом інтелектуалізації суспільного життя. Нині інформаційно-аналітична діяльність – це особлива сфера людської діяльності, покликана забезпечити інформаційні потреби суспільства за допомогою аналітичних технологій через переробку вихідної інформації й здобуття якісно нових знань. Інформаційна аналітика виконує, насамперед, завдання якісно-

змістовного перетворення інформації, функціонально перетинаючись у цьому аспекті з науковою й управлінською діяльністю.

Засоби масової комунікації розглядаються як важливий чинник становлення громадянського суспільства. Ключова роль у цьому напрямку належить мережевим засобам масової комунікації – інтернет-ЗМІ та соціальних медіа. Сучасні конфлікти між державами перетворюються на наративні конфлікти за свідомість, де важко визначити конкретного супротивника, його стратегічні цілі й передбачити подальші дії, де актори використовують множини маніпулятивних прийомів конструювання реальності, створюють контрольований хаос для доведення суспільства до точки біфуркації, коли воно змінить напрям свого цивілізаційного розвитку.

Не втрачає актуальності і проблема протистояння зарубіжним інформаційним впливам. Ключовим засобом адекватного і оперативного реагування і протидії інформаційній агресії є інформаційно-аналітичний напрям діяльності національних бібліотек. Події останніх років свідчать, що характерною рисою глобалізованого світу і провідним трендом сучасного політичного процесу стає використання цілеспрямованих і спеціальних інформаційних технологій. У контексті нової реальності початково неполітичні суб'єкти соціокультурного процесу та їхня діяльність наповнюються політичним змістом. Досягнутий на сьогодні рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій дає можливість якісно змінювати традиційні форми, способи і методи політичного впливу на соціально-політичний простір як в середині держав, так і на міжнародній арені, що у свою чергу, суттєво корегує політичні відносини як такі.

Розділ II.

2.1. Соціальні медіа як ефективний інструмент інтеграції бібліотеки в глобальний інформаційний простір.

Співробітники відділу оперативної інформації (ВОІ) СІАЗ, вивчаючи питання використання глобальних інформаційних ресурсів в інтересах національного розвитку, роль оперативної інформації в системі соціальних комунікацій, підвищення ефективності використання інформаційного ресурсу бібліотеки, зокрема, з'ясували, що ряд тенденцій, які в контексті світових глобалізаційних процесів превалюють у розвитку українського інтернет-середовища (комерціалізація, концентрація, конвергенція), визначально впливають на якість оперативної інформації, умови її розповсюдження та використання, розширення й удосконалення джерельної бази. Концентрація медіаресурсів, фінансів, і кадрів, що дає змогу швидше досягти передових технологій в інформаційному виробництві, водночас може обмежувати варіантність джерел оперативної інформації, що й спостерігаємо у своїй роботі. Унаслідок як глобалізаційних впливів, так і внутрішніх процесів в українському інформаційному просторі спостерігаються еволюційне поєднання і концентрація різнорідних електронних технологій і платформ, що зумовило вироблення нових підходів до роботи з масивами інформації.

Стрімкий розвиток онлайн-сервісів, що спостерігається останніми роками, вносить істотні корективи в розвиток ринку традиційних медіа і відповідно в роботу бібліотек, розширюючи джерельну базу оперативної інтернет-інформації, засоби й способи доступу до неї. На фоні тенденції до збільшення обсягу інтернет-послуг, кількості сервісів та підвищення їх ролі в житті українського суспільства найвищими темпами розвиваються мобільний інтернет та мобільні засоби доступу до мережі. Зростає інтерес інтернет-користувачів до мультимедійного контенту з використанням різноманітних засобів доступу, що диктує багатоплатформність матеріалів та баз даних.

Освоєння читацькою аудиторією цифрових технологій водночас дедалі більше структурує її на спеціалізовані групи. При цьому з'ясовано, що зацікавленість користувачів у швидкому і зручному доступі до інформації в нових форматах розширює межі їх участі в процесі інформаційного виробництва з пасивних споживачів інформації до її виробників, проявом чого став роз-

виток соціальної журналістики і аналітики. Усі ці процеси зумовили зміни у визначенні орієнтирів розвитку та виробничих завдань відділу, в організації надання послуг користувачам.

Соціальні медіа охарактеризовано як ефективний інструмент інтеграції бібліотеки в глобальний інформаційний простір та як платформу для концентрації віддалених матеріальних та інтелектуальних ресурсів, один з інструментів формування й розвитку електронного самоврядування, інших окремих елементів громадянського суспільства. Запропоновано активніше використовувати в практиці бібліотечної інформаційно-аналітичної діяльності готові технологічні рішення, що їх надають соціальні медіа: від організації опитувань, ведення бібліотечних блогів до чат-обслуговування, які мають сприяти налагодженню оперативного зворотного зв'язку з користувачем.

Досліджено особливості використання можливостей інформаційного потенціалу сучасних бібліотек у наповненні соціальних комунікацій інформацією з питань електронного урядування. Результати даного дослідження стали частиною наукової роботи снс В. Пальчук «Особливості використання бібліотечно-інформаційного потенціалу в розвитку електронного урядування в Україні», що ввійшла в колективну монографію «Бібліотека в реалізації державотворчої інформаційної політики» [Т. Гранчак, В. Бондаренко, С. Горова та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – 324 с.].

Співробітниками відділу здійснювалась робота з поповнення бібліотечного електронного ресурсу, обробки та систематизації документів. Продовжено формування електронних тематичних файлових колекцій за напрямками роботи, обробка та систематизація документів відповідно до тематики інформаційно-аналітичних матеріалів, підготовлених на замовлення органів державної влади. Зокрема, за такими темами:

1. «Політичні технологи та технології» (doc);
2. «Проблеми інформатизації» (doc);
3. «Шляхи розвитку української науки» (doc, pdf);
4. «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» (doc, pdf);
5. «Регіони сьогодні» (doc);
6. «Політичні організації в демократичному процесі» (doc).

Робота була спрямована на оперативне забезпечення користувачів, зокрема вищих органів державної влади, матеріалами суспільно значущої тематики, підвищення ефективності використання інформаційного ресурсу бібліотеки, урізноманітнення форм інформаційно-аналітичної роботи.

З цією метою випускалися такі інформаційно-аналітичні видання:

«Регіони сьогодні»

Щоденний огляд оперативної інформації центральних та місцевих інтернет-видань про ситуацію в регіонах України. Висвітлюються політичні процеси, діяльність місцевих владних структур, ситуація в економічній та соціальній сферах, резонансні події та надзвичайні ситуації в областях. Основними критеріями подання матеріалів є актуальність, неупередженість, дос-

товірність та лаконічність. Орієнтований на керівників та їх референтів. Обсяг – 5 ум. др. арк.

«Шляхи розвитку української науки»

Інформаційно-аналітичний бюлетень матеріалів ЗМІ, у якому висвітлюються проблеми підвищення ефективності наукової діяльності, перебіг реформування української науки, подається інформація про здобутки вітчизняної науки та досвід розвитку наукових досліджень за рубежом. Видається щомісяця. Обсяг – 5,5 ум. др. арк.

«Політичні технологи та технології»

Огляд матеріалів ЗМІ. Відстежуються зарубіжні політтехнологічні впливи, а також основні напрями формування громадської думки про ситуацію в Україні зарубіжними ЗМІ. Видається щотижня. Обсяг – 2,2 ум. др. арк.

«Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки»

Інформаційно-аналітичний бюлетень інтернет-ресурсів, у якому представлені матеріали з питань розвитку соціальних мереж, їх взаємодії з бізнесом, проблеми захисту даних, вплив мереженого спілкування на особистість, а також проблеми суспільної безпеки. Виходить двічі на місяць. Обсяг – 3 ум. др. арк.

«Проблеми інформатизації»

Огляд матеріалів ЗМІ. Офіційна інформація, відгуки офіційних осіб з проблем інформатизації. Також висвітлюються питання розвитку інформаційних технологій, забезпечення інформаційного суверенітету країни, специфіка глобальних інформаційних впливів на вітчизняний інфопростір. Видається двічі на місяць. Обсяг – 4 ум. др. арк.

«Політичні організації в демократичному процесі»

Оглядове видання, у якому подаються матеріали про діяльність політичних партій і громадських організацій України, їх позиціонування щодо проблем суспільного життя, висвітлюється фракційна робота парламентських партій, події партійного життя в регіонах. Виходить щотижня. Обсяг – 2 ум. др. арк.

«Децентралізація: реформа в дії»

Інформаційно-аналітичний бюлетень. Висвітлює процеси об'єднання громад у різних регіонах України, успіхи та проблеми, які виникають у цьому процесі; виборчий процес після утворення об'єднаних територіальних громад, вибори старост та депутатських корпусів, динаміку призначень виробів Центральною виборчою комісією; децентралізацію повноважень (насамперед передача містобудівних повноважень, реєстраційних функцій), фінансової децентралізації (зміни в податковому законодавстві, результати фінансової децентралізації для об'єднаних територіальних громад), кадрове забезпечення виконавчих органів об'єднаних територіальних громад (основні навчальні програми для старост, депутатів, виконавчих органів), діяльність центрів надання адміністративних послуг (ЦНАПів). Періодичність - щомісяця. Обсяг понад 2 ум. др. арк.

«Щоденник децентралізації: реформа в дії»

Інформаційно-аналітичний бюлетень, присвячений темі реформи з децентралізації влади в Україні та розвитку місцевого самоврядування. Зокрема, висвітлює процес створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), зміни в міжбюджетних відносинах та наповнення місцевих бюджетів ОТГ, розвиток їхньої інфраструктури, формування органів управління та делегування повноважень на місця. Також видання містить інформацію соціальних медіа з найбільш актуальних та резонансних подій суспільно-політичного значення, пов'язаних із реформою з децентралізації влади. Періодичність - щомісяця. Обсяг понад 2 ум. др. арк.

Спільно з громадським об'єднанням «Товариство дослідників України» велась робота з реалізації інтернет-проекту «Децентралізація: реформа в дії», спрямованого на забезпечення просування реформи в Україні, налагодження ефективних інформаційних обмінів між учасниками процесу. Інтернет-ресурс здійснює: акумуляцію інформаційних матеріалів та їх забезпечення довідково-пошуковим апаратом; формування на основі науково-аналітичної обробки інформації колекцій електронних документів – повнотекстових, бібліографічних та фактографічних.

Інтернет-ресурс створено для інтеграції, накопичення, зберігання й ефективного використання різноманітних колекцій електронних документів. На ресурсі представлена інформація за такими рубриками: 1. Законодавча база (представлено нормативно-правові акти КМУ, законопроекти, нормативно-правові акти Мінрегіону, що стосуються реформи децентралізації, закони, прийняті ВРУ; коментарі експертів з приводу законодавчих змін). 2. Територіальне управління (висвітлено: процеси об'єднання територіальних громад (ОТГ) у різних регіонах, успіхи та проблеми; виборчий процес після утворення ОТГ, вибори старост та депутатських корпусів, динаміку призначень виробів ЦВК; децентралізацію повноважень (насамперед передача містобудівних повноважень, реєстраційних адмінфункцій); фінансову децентралізацію; кадрове забезпечення виконавчих органів об'єднаних територіальних громад (основні навчальні програми для старост, депутатів, виконавчих органів), діяльність центрів надання адміністративних послуг (ЦНАПів). Також надаються коментарі представників КМУ та інших органів державної влади щодо інтенсивності об'єднання громад, перспектив вирішення поточних питань у різних напрямках децентралізації). 3. Функціонування громада (надається інформація про здійснення повноважень вже створеними об'єднаними громадами щодо формування місцевих бюджетів, здійснення видатків для покращення інфраструктури, соціальної сфери, а також створення стратегій економічного розвитку громади); 4. Експертна думка (Подається думка фахівців та експертів у сфері місцевого самоврядування і територіальної організації влади). 5. Окремо подано методичні матеріали, інфографіка для громад, які пояснюють процес об'єднання громад, особливості реформи освіти на місцевому рівні, деякі приклади організації територіальної організації влади на місцевому рівні та функціонування місцевого самоврядування в країнах ЄС. 6. Аналітичні матеріали та моніторинг (70,71 ум. друк. арк.).

«Інформаційна ситуація в Україні»

Аналіз тижневого масиву регіональної електронної інформації. – аналітичний проект у співпраці з Головним ситуаційним центром України при РНБО, спрямований на моніторинг та аналіз інформаційної картини українського медіаполя щодо ризиків і загроз національній безпеці країни. За визначеними інформаційними ресурсами щоденно здійснюється відбір і систематизація повідомлень з регіональної проблематики. Видається щотижня. Обсяг – 0,35 ум. др. арк.

Крім того, працівниками відділу протягом звітного періоду готувались інформаційні та інформаційно-аналітичні матеріали для щоденного наповнення інформаційної бази Центру ситуаційного управління РНБО України. Матеріали, підготовлені на основі аналізу глобальних і національних інформаційних ресурсів, їх структуризація у Системі ситуаційного управління РНБО сприяли задоволенню потреби гнучкого реагування з боку владних структур на загрози для національної безпеки. Під час підготовки матеріалів оцінювався вплив події на стан національної безпеки України, а також визначалися можливі заходи протидії для запобігання, нейтралізації чи зменшення її можливого негативного впливу.

2.2. Місце і роль аналітичних підрозділів бібліотеки в системі стратегічних комунікацій.

Дане питання досліджувалося у контексті розгляду проблеми розвитку механізмів взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства щодо протидії інформаційній агресії проти України.

Основним механізмом протидії на виклики російської деструктивної пропаганди в країнах Заходу і в Україні визнається побудова дієвої системи стратегічних комунікацій. Цим проблемам дедалі більшу увагу приділяють українські науковці. Актуальність теми зумовлена необхідністю створення ефективного механізму протидії інформаційній агресії з боку РФ. Водночас роль наукових бібліотек, зокрема її аналітичних підрозділів, у розвитку стратегічних комунікацій у науковій літературі не розглядається. Частково, унаслідок застарілих поглядів на бібліотеку як лише книгозбірню, а не інформаційний центр. Крім того, тема вдосконалення страткому не набула необхідної актуальності в суспільстві, а в трактуванні визначення стратегічних комунікацій спостерігається звуження переліку можливих їх суб'єктів. Принаймні роль бібліотек у цій системі за офіційними документами простежити не вдалось. Хоча, з огляду на досвід співпраці аналітичних підрозділів НБУВ з органами державної влади, можемо говорити про доцільність залучення їх до розвитку системи стратегічних комунікацій.

Серед основних напрямів взаємодії наукових бібліотек і органів державної влади з розвитку системи стратегічних комунікацій пропонуються такі:

- Наукові бібліотеки можуть стати складовою механізмом моніторингу відкритих джерел інформації для потреб стратегічних комунікацій. Так, аналітичні підрозділи НБУВ давно вже проводять тематичні моніторингові дослідження за матеріалами інтернет-ресурсів на замовлення органів державної влади, які допомагають управлінським структурам у комплексному аналізі ситуації, виявленні закономірностей суспільного розвитку, виробленні доцільних і обґрунтованих пропозицій для прийняття відповідних рішень у сферах державного управління.

- До принципів розвитку системи стратегічних комунікацій належить побудова зворотного зв'язку, врахування думок і реакцій цільової аудиторії на меседжі та конкретні події. Саме послідовне втілення цього принципу дасть змогу державі вчасно діагностувати наростаючі проблеми, коригувати власні інформаційні акції. І тут бібліотека може відіграти свою роль точки доступу до суспільно важливої інформації. Аналітичні підрозділи НБУВ мають подібний досвід роботи у межах міжнародного проекту за підтримки USAID «Програма сприяння парламенту України: Програма розвитку законодавчої політики» (ПСП II), що завершився 31 липня 2013 року.

- Інформаційно-аналітичні структури часто виступають проміжною ланкою в системі комунікацій між громадянами і владою. Отримуючи інформацію від органів державної влади, вони доносять її споживачам без викривлень, зумовлених упередженістю, заангажованістю, гонитвою за сенсаційністю тощо (властивих ЗМІ). Аналітичні підрозділи НБУВ широко практикують делегування власних кореспондентів на прес-конференції державних і політичних діячів, засідання громадських та політичних організацій тощо. Це дає можливість аналізувати та висвітлювати події оперативно, без зайвих проміжних етапів і впливу додаткових інформаційних шумів.

- Сучасна віртуалізація багатьох сторін суспільного життя, можливість спілкування в режимі реального часу з політиками, членами уряду, експертами і пересічними громадянами (соціальні медіа, прямі ефіри з засідань, інтернет-конференції тощо) наближають аналітика до процесу підготовки, обговорення та прийняття управлінських рішень, що не лише пришвидшує підготовку аналітичного матеріалу, а й дає можливість безпосереднього виходу на об'єкт дослідження, сприяє підвищенню якості аналітичного матеріалу, ефективності роботи інформаційно-аналітичних структур загалом. Таким чином аналітичні підрозділи бібліотек мають змогу оперативно реагувати на суспільні процеси та мінімізувати викривлення інформації.

- Важливо не лише формально налагодити механізми прямого й зворотного зв'язку (прес-конференції, гарячі лінії, громадські обговорення тощо), а й забезпечити єдине (однакове) розуміння вживаних понять і значень. Складність рішень та текстів, які є результатом роботи органів влади, – законів, постанов, інших нормативно-правових актів є передумовою виникнення недовіри громадян до влади в цілому. Мова нормативно-правових актів є одним з потужних бар'єрів відчуження між державою, що вимагає виконання актів, та громадянами. Ряд проектів аналітичних підрозділів НБУВ

створювались у співпраці з прес-службами органів державної влади і були спрямовані як на інформування читачів з актуальних проблем, так і донесення громадської думки до представників влади.

Завдання аналітичних підрозділів наукових бібліотек:

- Науковим бібліотекам не варто чекати, доки будуть прийняті державні рішення щодо залучення їх у систему стратегічних комунікацій. Необхідно продовжити переорієнтування бібліотечного маркетингу на читача і активніше пропонувати й просувати власні інформаційні сервіси і послуги. Зокрема, і орієнтовані на таких користувачів, як органи державної влади. Загальноновизнаною у науковій літературі з бібліотечної справи є думка про важливість сучасних бібліотечних онлайн сервісів, що дають шанс на життя науковим бібліотекам. Додамо: і шанс трансформуватися в центри інтелектуальної переробки інформації.

- Перед бібліотеками стоїть завдання забезпечити швидкий і зручний онлайн доступ користувачів до цифрової інформації, а не продовжувати спроби відновити рівень відвідуваності бібліотечних залів. Звичайно, виконання цього завдання потребує вирішення цілої низки проблем: перерозподіл кадрів і їх навчання, оцифрування фондів, технічне і технологічне переоснащення і т. п. Чи можливо це в країні, що воює, за умов вкрай низького рівня зацікавленості владної еліти в розвитку бібліотек, і відповідного фінансування? Оптимістична відповідь – такий шанс є. Якщо бібліотеки зможуть стати потрібними окремій громаді, суспільству загалом, і владі зокрема. Бібліотека має пропонувати себе: свої сервіси, зручність, комфорт, оперативність, надійність, стабільність, компетентність. Пропонувати те, що завжди вміла найкраще – зберігати інформацію, працювати з нею, надавати до неї доступ.

- Величезне значення має маркетинг і піар. Завдяки їм, як показує зарубіжний досвід, амбіційний план розвитку бібліотеки може зацікавити не лише її працівників, а й громаду, спонсорів, благодійників і органи державної влади та самоврядування.

- Предметом подальших досліджень фахівців з соціальних комунікацій мають стати проблеми, що стоять перед Україною у контексті подальшого розширення діалогу, співробітництва та координації дій з ЄС і НАТО у сфері стратегічних комунікацій, адаптації їх досвіду до українських реалій, розвитку механізмів взаємодії органів державної влади та суб'єктів гуманітарної сфери, інститутів громадянського суспільства щодо протидії інформаційній агресії як складової системи стратегічних комунікацій.

Позитивний досвід співпраці СІАЗ НБУВ з РНБО України з питань протидії інформаційній агресії з боку РФ свідчить про значний потенціал аналітичних підрозділів бібліотек у розвитку системи стратегічних комунікацій в Україні. Зокрема, ідеться про можливості моніторингу та аналізу актуальних проблеми суспільства на базі відкритих джерел інформації, фондів бібліотеки для потреб державних органів, та, з іншого боку, поши-

рення суспільно важливої інформації серед населення, розширення вільного доступу до неї користувачів бібліотеки.

Вочевидь, з метою регулювання суспільних відносин у сфері стратегічних комунікацій є необхідність у розробленні окремого нормативно-правового акта, у якому будуть визначені суть, зміст форми та методи, складові та інші важливі параметри ефективного функціонування системи стратегічних комунікацій в Україні, зокрема і роль різних суб'єктів соціокультурного простору.

Початковий етап формування системи стратегічних комунікацій характеризується недостатнім залученням суб'єктів гуманітарної сфери, інститутів громадянського суспільства до цих процесів. Тема стратегічних комунікацій, обговорення якої не вийшло за межі вузького кола фахівців-практиків і науковців, має стати предметом широкої дискусії. Це допоможе уникнути схематичного копіювання напрацювань НАТО у цій сфері і адаптувати систему, що формується, до особливостей ситуації в Україні.

Водночас слід наголосити, що формування системи стратегічних комунікацій в Україні створює додаткові інституційні можливості для подальшого розвитку механізмів протидії російській інформаційній агресії і дає шанс науковим бібліотекам визначити своє місце у цій системі за умови вдосконалення своїх можливостей як центру інтелектуальної обробки інформації, підвищення якості інформаційних продуктів, сервісів і послуг.

2.1. Бібліотечні установи у піднесенні соціальної значимості інформаційних обмінів у соцмережах.

Актуальність даного питання зумовлена як зростанням соціальної значущості інформаційних обмінів у соціальних медіа, так і уточненням бібліотеками своїх функцій та форм їх реалізації з огляду на сучасні інформаційні процеси. На функціонування НБУВ та її роль у суспільних процесах насамперед впливають і впливатимуть надалі обрані нею шляхи адаптування до цифрової реальності, тобто її стратегія розвитку. Аналіз світових тенденцій та досвіду провідних вітчизняних бібліотечних установ дає підстави виокремити серед найпрогресивніших два напрями розвитку бібліотек:

а) як інформаційних центрів. Бібліотека – традиційно точка перетину, концентрації і опрацювання інформаційних потоків. Доцільно організувати аналіз, синтез інформації, прогнозування, моделювання, інформаційне виробництво на базі бібліотеки, з орієнтуванням на розвиток онлайн сервісів.

б) як культурного простору для об'єднання зусиль держави і суб'єктів громадянського суспільства, як центру наукової та місцевої громад. На виконання соціальної, виховної, інформаційної, культурної функцій бібліотека має розвиватись як центр громади, культурний простір, комфортний для роботи і дозвілля користувача, місце інформаційної взаємодії держави і суб'єктів громадянського суспільства.

Обидва напрями розвитку обумовлені інформаційними потребами користувача і об'єктивно створюють умови для зростання ролі бібліотек у підвищенні соціальної значущості інформаційних обмінів, і в соціальних медіа зокрема.

Бібліотеки, які здавна відіграють важливу роль у соціалізації особистості, з розвитком соціальних медіа отримали додатковий канал комунікації, який донедавна науковці називали альтернативним каналом соціалізації. На нашу думку, з огляду на його усталеність у житті суспільства, та дедалі глибші процеси віртуалізації, нині мало підстав вважати його альтернативним. Водночас даний канал відкрив додаткові можливості перед бібліотекою для передачі знань між поколіннями людей, прошарками населення, групами, спільнотами користувачів, для підвищення соціальної значущості інформаційних обмінів у соціальних медіа.

Зростанню ролі бібліотек в інформаційних обмінах у соцмедіа сприяє насамперед стрімке збільшення кількості користувачів мереж та охоплення мережами практично всіх сфер суспільного життя.

Під час дослідження теми з'ясовано, що взаємодія бібліотек і соціальних медіа (СМ), яка веде до підвищення рівня соціальної значущості інформаційних обмінів, відбувається за кількома основними напрямками.

Один з них пов'язаний зі взаємною інтеграцією їхніх сервісів, що дає, зокрема бібліотеці, ряд переваг. Насамперед – можливість заявити про себе величезній аудиторії, спілкуватися безпосередньо з колегами і читачами, миттєво повідомляти бібліотечні новини.

Вітчизняні бібліотеки почали використовувати соціальні сервіси як канали неформальної комунікації та способи мотивації розвитку професійної сфери, що реалізуються у різних формах (від спілкування з колегами до курсів підвищення фахової кваліфікації); як засоби залучення ширшої аудиторії користувачів мережі (інформування про бібліотечні події, навчання або навіть інформаційне обслуговування); як інструменти бібліотечного маркетингу, що сприяють розповсюдженню бібліотечних новин, стимулюють просування бібліотечних продуктів, послуг та сервісів, анонсують маркетингові заходи, проекти та програми; слугують засобами реклами та PR-технологій для книгозбірень; як "креативне" доповнення основних веб-сайтів бібліотек, що існує паралельно, а подекуди як альтернатива створення останніх завдяки доступності. Соціальні сервіси розширюють професійні контакти, заохочують пошук нового стилю й пріоритетів, ідей співробітництва та їхньої реалізації у бібліотечній галузі, формують позитивний імідж книгозбірень, допомагають зміцнити довіру до них у користувачів та інших учасників інформаційного суспільства, стимулюють останніх стати партнерами у розвитку бібліотек.

Відділ оперативної інформації у складі інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ (СІАЗ, НЮБ, ФПУ) представлений у мережі на сайті Центру досліджень соціальних комунікацій (<http://nbuviar.gov.ua/>) та сторінками у Facebook, на яких протягом звітного періоду висвітлювалася діяльність

підрозділу, анонсувалися події, аналізувалися суспільні процеси та тенденції розвитку соціальних комунікацій, подавалися повнотекстові інформаційно-аналітичні матеріали. Зокрема, інформаційно-аналітичні бюлетені «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» та «Проблеми інформатизації», реферативний бюлетень «Шляхи розвитку української науки» та ін.

Водночас фахівці СІАЗ наголошують на необхідності розроблення й упровадження стандартів, які б визначали основні принципи та правила створення, оформлення, наповнення мережевих сторінок бібліотек, регламентували робочий час працівників, відповідальних за їх адміністрування, дали б можливість значно підвищити якість вказаних ресурсів, а також забезпечити наступність їх функціонування.

Важливе значення для соціалізації користувачів і бібліотек, і соцмедіа має обмін науковою інформацією. Дослідження контенту популярних наукових сторінок у Facebook показало, що їх здебільшого можна об'єднати в такі групи:

- Представництво наукового часопису, телевізійної чи радіопрограми: Popular Science, Science Channel, Science Daily, Science Friday, Science News Magazin, Science Careers.
- Представництво урядових чи громадських дослідницьких організацій, об'єднань: California Science Center, International Association for Political Science Students, National Science Foundation (NSF).
- Сторінки–інформатори з усіх галузей наук, своєрідні розсилки відомостей про нові винаходи, анонси подій: A Moment of Science, Science & Technology, Science and Technology, Science/Technology, «Новости науки», «Моя наука» та ін.

При цьому бібліотека не лише надає доступ до своїх сервісів користувачам мереж, а й сама активно використовує наукову інформацію соцмедіа для створення власних інформаційних продуктів. Так, СІАЗ готує реферативний бюлетень «Шляхи розвитку української науки» (http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=25&Itemid=186), у якому на базі різноманітних джерел інформації, зокрема і соцмедіа, висвітлює питання підвищення ефективності наукової діяльності, проблеми реформування української науки, подається інформація про здобутки вітчизняної науки та досвід розвитку наукових досліджень за рубежом. Текст виставляється на сторінці СІАЗ у Facebook, а також на порталі НАНУ, сайті Центру досліджень соціальних комунікацій.

Користувачі соціальної мережі Facebook та сайту Центру мають доступ до наукового доробку останніх років співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ (34 монографії, 14 збірників «Наукові праці НБУВ», матеріали наукових конференцій та інші результати науково-дослідної діяльності).

Особливої уваги науковців заслуговує роль взаємодії бібліотек і соцмедіа в політичній комунікації та її вплив на процеси формування громадянського суспільства в Україні.

Характерною властивістю бібліотек є їхня здатність передавати інформацію політико-правового характеру від покоління до покоління і від спільноти до спільноти. У процесі своєї діяльності, бібліотеки беруть участь у здійсненні таких функцій політичної комунікації, як:

- поширення ідейно-політичних цінностей, знань про політику, політичне інформування;
- формування громадської (політичної) думки;
- поширення політичної культури, її розвиток в індивідів;
- політико-культурний обмін;
- підготовка громадськості до участі в політиці.

Даючи змогу своїм користувачам долучатися до акумульованих у бібліотечних фондах наукових знань щодо вироблених у процесі розвитку даного соціуму політичних традицій, цінностей, ідей, беручи участь у роз'ясненні громадянам політики і дій державної влади, надаючи доступ до інформації політико-правового характеру – Конституції, законів, указів тощо, які задають і обумовлюють спрямованість і межі компетенції органів державної влади та конструювання поведінки індивідів, бібліотека сприяє як задоволенню потреб громадян у розумінні своєї належності до певної держави та визначенні прийнятних для них способів участі у відстоюванні державних інтересів, так і їхньому розумінню власних можливостей при реалізації особистих прагнень у системі держави.

Ураховуючи, що політична комунікація є одним з засобів трансляції політичної свідомості в межах певної політичної культури суспільства, бібліотеки, зберігаючи суспільно-політичні надбання, забезпечують спадковість і наступність політичної свідомості. Ініціюючи в соціальних медіа дискусії на актуальні політико-правові проблеми, бібліотеки створюють умови для участі в їх обговоренні користувачів, які таким чином отримують можливість висловити власну думку, здійснити суспільну апробацію своїх позицій і набути або вдосконалити навички політичного спілкування й участі в суспільно-політичних процесах. Робота бібліотек у напрямі підвищення рівня суспільно-політичних знань і політико-правової культури суспільства стає складовою їх освітньої та культурної функцій.

При цьому за допомогою бібліотек можуть бути забезпечені необхідні пропорції «між змістовним наповненням комунікацій новою інформацією, що узагальнює нові явища дійсності, та інформацією, продукованою попередніми поколіннями, що може бути дороговказом, орієнтиром користувачам під час оперування новими ресурсами».

Додатковою перевагою бібліотек у сприянні процесам демократизації є те, що, маючи доступ до широких масивів інформації, вони здатні надавати довідково-консультативні послуги і сприяти в такий спосіб підвищенню інформаційної та політико-правової культури, з одного боку, громадян, а з іншого – представників органів державної влади. При цьому, залишаючись затребуваними суспільними центрами, бібліотеки мають можливість забезпе-

чувати опосередкований діалог між громадськістю й органами державного управління, що є необхідною умовою функціонування демократії.

У таких умовах перед відділом постає завдання сприяти освіті та просвіті мас, донесенню до громадськості максимально об'єктивної інформації стосовно процесів, що відбуваються в державі та світі, підвищенню рівня політико-правової культури суспільства. При цьому зростає роль соцмедіа як каналу взаємодії, комунікації і соціалізації. Бібліотечні спільноти є одним з прикладів представлення в соціальних мережах груп (громад), що створені на основі корпоративних інтересів і зв'язків. Для них характерна просвітницька функція в мережі, яка реалізується на принципах розширення можливостей вільного доступу до інформації, сприяє забезпеченню свободи читання, інтелектуальної свободи і вільного висловлення й руху ідей та інформації. У таких спільнотах не лише йде обговорення суто фахових тем, висловлення пропозицій та ініціатив, спрямованих на розвиток бібліотечної справи, корпоративних зв'язків, а й формується певна громадянська позиція з суспільно резонансних проблем, від наукових до політичних. З ініціативи членів бібліотечних спільнот у соціальних мережах проводяться акції, флешмоби патріотичного характеру з популяризації української історії, мови, традицій, кінофільмів, живопису, музики тощо.

Активна робота інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ з розміщення соціально значущої інформації у соцмедіа, ініціювання обговорень у них актуальних суспільних проблем, надання онлайн доступу до повнотекстових наукових, інформаційно-аналітичних видань та матеріалів власного виробництва сприяє підвищенню соціальної значущості інформаційних обмінів у соцмедіа.

Водночас, якщо трансформація НБУВ в сучасний інформаційний центр, хоча й значно повільніше, ніж нам хотілося, але впевнено йде, то процеси створення в бібліотеці центру громади, академічної спільноти, центру взаємодії органів державної влади і громадянського суспільства лише започатковуються. Зокрема, не повною мірою використовується і такий канал комунікації, як соціальні мережі. Не можна назвати ефективною практику роботи в соцмережах на сторінках НБУВ, та й аналітичних підрозділів, доки їм бракує інтерактивності, онлайн сервісів, оперативного зв'язку з користувачами.

Отже, серед напрямів роботи, що можуть посилити взаємодію бібліотек і соцмедіа, підвищити соціальну значущість інформаційних обмінів у СМ, виокремимо такі:

- подальша інтеграція бібліотечних сервісів з соцмедіа;
- виробництво та надання релевантної інформації користувачам (тематичної, структурованої);
- розвиток онлайн сервісів (насамперед замовлення та отримання інформації через мережу);
- удосконалення практики використання інформації соціальних медіа для підготовки інформаційних продуктів бібліотек;

активніше пропонування інформаційних послуг, пошук свого користувача – індивідуального, корпоративного;
подальший розвиток інтерактивності бібліотечних сервісів;
використання можливостей соціальних мереж для розширення контактів з громадськими організаціями, органами державної влади та самоврядування, для формування комфортного культурного простору в бібліотеці.

Розділ III. Розвиток системно-інтеграційної взаємодії бібліотечної та наукометричної діяльності.

У рамках наукової теми співробітниками відділу бібліометрії і наукометрії СІАЗ досліджено доробки бібліотекознавців з визначення напрямів розвитку бібліотек і їхнього місця в цифровій науці та суспільстві знань. Констатовано, що в більшості з них розглядаються функціонально-структурні трансформації бібліотеки, пов'язані з впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій. Проблема розробки нової парадигми діяльності бібліотеки в світі, що стрімко змінюється, у більшості досліджень не ставилася на перший план.

У якості основної методологічної бази при визначенні вектора розвитку бібліотеки обрано синергетику, яка передбачає розширення спектру інформаційних процесів у бібліотеці й поглиблення її взаємодії з зовнішніми структурами. Проведено аналіз етапів, які сприяли синергії традиційних бібліотечно-інформаційних процесів і наукометричних розвідок. Перший з них – створення е-каталогу. Констатовано, що НБУВ вже в 1994 р. розпочала формувати електронний каталог поточних надходжень, ресурси якого з 1997-го надаються користувачам мережі Інтернет. Згодом у 2008 р. проведено оцифрування та представлення на сайті бібліотеки генерального алфавітного каталогу (5 млн зображень карток) і каталогу дисертацій (100 тис. карток) з двоступеневим пошуково-навігаційним апаратом.

Акцентовано увагу на другому етапі наукомістких інформаційних технологій – створенні реферативної інформації. Розглянуто формування національної системи реферування наукової літератури, що розпочалося в Україні у 1998 р. двома провідними науково-інформаційними центрами держави – НБУВ та Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України. Вони організували реферування української наукової літератури спільними зусиллями зацікавлених суб'єктів системи документальних комунікацій з подальшою централізованою кумуляцією кооперативно створених масивів реферативної інформації в загальнодержавній реферативній базі даних «Україніка наукова». У цій базі представлено праці, опубліковані вітчизняними видавництвами. Відзначено, що останнім часом особливої актуальності набуває отримання інформації про зростаючий потік зарубіжних публікацій українських науковців і наголошено на потребі проведення досліджень для започаткування реферування української наукової екстеріоріки.

Розвинено уявлення про третій етап системно-інтеграційної взаємодії інформаційних процесів у бібліотеці фахівці – формування повнотекстових ресурсів. Спочатку зібрання таких ресурсів іменувалися електронними (віртуальними, мережевими, онлайн-овими, цифровими) бібліотеками. З часом замість згаданих словосполучень почали вживати термін «репозиторій». Це не уточнення назви, а кардинальна зміна парадигми соціальних комунікацій, яка забезпечує вирішення проблеми одержання та поширення інформації, не порушуючи прав виробників, посередників і користувачів інформації. Принципова відмінність репозиторіїв від електронних бібліотек полягає в тому, що вони представляють собою інтегроване науково-видавниче та бібліотечно-інформаційне середовище, в якому питань, пов'язаних з авторським правом і суміжними правами не виникає. Отримано дані, що станом на середину 2018 р. у світі функціонує понад 4,6 тис. таких репозиторіїв, в Україні – 99. Серед вітчизняних найбільшими зібраннями з вільним доступом до повнотекстових ресурсів є «Автореферати дисертацій, захищених в Україні» та «Наукова періодика України», формування яких започатковано НБУВ.

Розглянуто проекти оцифрування текстових матеріалів, що вже стали масовим явищем. Відзначено відставання бібліотек України у цьому сегменті цифрової гуманітаристики, що пояснюється недостатнім фінансуванням робіт зі створення сучасної матеріально-технічної бази сканування. Певним винятком є діяльність НБУВ і Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого з формування фонду Світової цифрової бібліотеки (World Digital Library) – проекту ініційованого у 2005 р. Бібліотекою Конгресу США. У ній станом на 2018 р. на єдиній технологічній платформі зберігається 20 тис. цифрових копій найцінніших матеріалів з історії та культури держав і народів світу починаючи з другого тисячоліття до н. е. Від України першими об'єктами фонду Світової цифрової бібліотеки стали три історико-культурні пам'ятки з фондів НБУВ: Київські глаголичні листки (IX-X ст.) – одна з найдавніших пам'яток старослов'янської писемності; Апостол (1574) – перша точно датована книга, надрукована на українських землях; Кобзар (1840) – перше прижиттєве видання збірки поезій класика української літератури Т. Г. Шевченка. Вони з'явилися на сайті World Digital Library у листопаді 2011 р. Констатовано, що станом на 2018 р. більшість надходжень від України забезпечила Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (75 пам'яток).

Відзначено, що наявність у бібліотеках повнотекстових електронних ресурсів і значних обчислювальних потужностей створило передмови для четвертого етапу цифрової гуманітаристики – запровадження бібліометричних технологій і наукометричних досліджень. Зокрема, в НБУВ такі роботи розпочато у 2009 р. На перших етапах вони спрямовувалися на одержання показників, що характеризують представлення української науки у комерційній бібліометричній системі Scopus. З появою загальнодоступної бібліометричної платформи Google Scholar у науковій спільноті з'явилася

можливість висвітлювати результати своїх досліджень у вигляді бібліометричних профілів, які містять вивірений безпосередньо науковцем список його публікацій, індекси та діаграму їх цитувань, фото та коло наукових інтересів дослідника тощо.

Розглянуто інформаційно-аналітичну систему «Бібліометрика української науки», що акумулює інформацію про бібліометричні профілі і забезпечує надання суспільству цілісного уявлення про вітчизняне дослідницьке середовище, його галузеву, відомчу та регіональну структуру. «Бібліометрика української науки» – унікальний проект, який розвивається за безпосередньої участі наукової й бібліотечної спільноти. Їхня системно-організаційна взаємодія забезпечує організацію наукометричної діяльності бібліотечної системи країни в цілому. Вона полягає у скоординованій роботі наукової спільноти, яка формує первинні бібліометричні дані, та інформаційних інституцій (а саме, бібліотек), що здійснюють їхнє аналітичне опрацювання. Результат такої співпраці – «Бібліометрика української науки» – загальнодоступна система оприлюднених результатів дослідницької діяльності та програмно-технологічні засоби для її експертного оцінювання й прогнозування розвитку науки. Станом на кінець 2018 р. у названій системі зареєстровано 46 тис. вчених, 150 інституцій (університетів і академічних установ), 720 наукових колективів (кафедр, відділів, лабораторій) і 580 наукових періодичних видань. Для вчених наведуться індекси Гірша в системах Google Scholar і Scopus (за наявності).

Проаналізовано основні світові наукометричні платформи, найбільш авторитетними з яких є Web of Science та Scopus. Відзначено їх значні функціональні можливості (зокрема, наявність аналітичних надбудов) і водночас недостатнє географічне, мовне, видове та тематичне індексування наукової продукції. Ці платформи охоплюють відповідно 12 і 22,5 тис. журналів з майже 200 тис. наукових періодичних видань. Постає питання: чи дає вибірка з 22,5 тис. журналів вичерпну картину наукового світу? Саме тому в окремих країнах (Китай, Іран, Іспанія, Росія та ін.) створюють національні бібліометричні проекти. Потреби формування національних індексів наукового цитування не існувало б за наявності єдиної системи індексування журналів. Власники Web of Science та Scopus не ставлять завдання опрацювати всі періодичні видання. Їхня політика – спонукати науковців світу до опублікування результатів дослідницької діяльності в певному колі, насамперед, англomовних журналах на комерційних засадах.

Констатовано, що потреба об'єктивного оцінювання результативності дослідницької діяльності вимагає створення бібліометрики глобального виміру – інформаційно-аналітичної системи, яка б забезпечувала максимально повне покриття наявних наукових ресурсів і уможлилювала отримання статистично достовірної картини стосовно стану світової науки. Обґрунтовано можливість реалізації глобальної бібліометрики шляхом створення та наступної інтеграції національних інтероперабельних бібліометричних проектів, яким є «Бібліометрика української науки».

Наголошено на головній особливості розвідок гуманітарних наук – спрямованості на вирішення проблем, актуальних для конкретної країни. Кожна нація має свою, притаманну лише їй історію, мову тощо і місія гуманітарної науки – досліджувати цю проблематику. Гуманітаристика більшою мірою, ніж технічні чи природничі науки, потерпає від американоцентризму та лінгвістичної асиметрії найбільших бібліометричних платформ, що виливається у дискримінацію публікацій національними мовами. Тому при проведенні наукометричних досліджень у цифровій гуманітаристиці слід звертати увагу на альтернативні метрики. Вони (зокрема, аналіз статистики звернень до публікацій) сьогодні ще не набули належного поширення. До головних переваг альтернативних метрик слід віднести можливість вимірювання соціального ефекту досліджень, а також оперативність отримання даних і гнучкість показників. Водночас альтернативні показники не позбавлені таких недоліків, як маніпулятивність. Тому, передчасно говорити про їх широке застосування, однак доцільно використовувати закладені в них інформаційні функції.

Проведено узагальнення емпіричних закономірностей Бредфорда (розподіл журналів за кількістю вміщених у них статей з певної теми), Лотки (розподіл вчених за публікаційною активністю) та Ципфа (розподіл слів за вживаністю в тексті), що наближено описують явища і процеси самоорганізації у вищезгаданих сферах соціальних комунікацій. Відзначено масштабну інваріантність сімейства таких закономірностей і відсутність їх точного опису елементарними функціями. Обґрунтовано математичну модель процесів самоорганізації як вияв стійкого закону розподілу ймовірностей. Відзначено, що стійкі закони розподілу в загальному випадку не описуються елементарними функціями (винятками є нормальний закон розподілу та розподіл Коші). Тому численні спроби аналітичного представлення закономірностей соціальних комунікацій степеневими, гіперболічними чи іншими елементарними функціями не могли мати успіху. Визначено характеристичний показник цього закону, який дорівнює константі золотого перетину. Поява цієї константи в соціальних комунікаціях не є унікальним феноменом. Вона присутня в біології (розподіл біорізноманіття організмів на певній території), географії (розподіл населених пунктів за кількістю жителів), економіці (розподіл матеріальних благ у суспільстві), архітектурі (геометричні пропорції споруд) тощо. У цілому це свідчення їх належності до єдиного континууму і загального взаємозв'язку та взаємозалежності між явищами і процесами в природі та суспільстві. Висловлено припущення, що константа золотого перетину може стати в синергетиці таким же знаковим числом, яким у математиці є ірраціональне число $3,14$ (відношення довжини кола до його діаметра).

Проведено узагальнення інтегрованого технологічного циклу наукомістких процесів і бібліотеці, що включають бібліографування та реферування, формування репозиторіїв і проведення наукометричних досліджень. Визначено перспективні напрями подальших розвідок – виділення з ін-

формаційних масивів нових знань. Розглянуто технології Data Mining і Text Mining, які дозволяють вирішувати такі завдання. Термін Data Mining означає сукупність методів виявлення в даних раніше невідомих, нетривіальних, практично корисних і доступних для інтерпретації знань, необхідних для прийняття рішень у різних сферах людської діяльності. Англійське словосполучення «Data Mining» поки не має усталеного перекладу українською мовою. Вважається більш точним і повним його переклад як «виявлення знань у базах даних». Основу Data Mining становлять методи класифікації, моделювання та прогнозування. Сюди також відносять статистичні методи (дескриптивний, кореляційний, факторний аналіз тощо). Одне з найважливіших призначень Data Mining полягає в наочному поданні результатів обчислень (візуалізація), що дає змогу використовувати цей інструментарій дослідниками, які не мають спеціальної математичної підготовки. Text Mining – сукупність методів і технологій, призначених для екстракції знань з неструктурованої текстової інформації. Вони уможливають алгоритмічне виявлення раніше невідомих зв'язків і кореляцій у текстових даних. Інші важливі завдання Text Mining – віднесення документів до деяких категорій із заданої схеми їх систематизації, забезпечення нового рівня семантичного пошуку документів. Сьогодні технології Text Mining застосовуються, наприклад, при сортуванні повідомлень електронної пошти, вибіркового поширенні новин, розміщенні документів по певних папках. Text Mining використовує результати тематичного індексування для пошуку документів, що відповідають вимогам користувача, зокрема містять зазначені ним ключові слова. Реалізація цих технологій потребує консолідації зусиль науковців і представників профільних структур для розроблення нових методологічних підходів до проведення досліджень, створення інноваційного інструментарію. Наголошено на потребі підготовки фахівців нової генерації – бібліотекарів-аналітиків, в яких гуманітарна освіта органічно поєднуватиметься з навичками роботи з цифровими технологіями.

Зроблено висновок, що методологія синергетики забезпечує системно-інтеграційну взаємодію науково-видавничих, бібліотечно-інформаційних, оглядово-аналітичних і наукометричних процесів та технологій. У цілому така взаємодія сприяє функціонально-структурній трансформації бібліотеки з елемента наукової інфраструктури в учасника дослідницької діяльності, складника цифрової науки.

Для надання суспільству цілісного уявлення про стан вітчизняного наукового середовища у загальному доступі на порталі «Центр досліджень соціальних комунікацій» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського представлена інформаційно-аналітична система «Бібліометрика української науки». Станом на кінець 2018 р. у ній зареєстровано 46 тис. вчених, 150 інституцій (університетів і академічних установ), 720 наукових колективів (кафедр, відділів, лабораторій) і 580 наукових періодичних видань. Для вчених наведено індекси Гірша в системах Google Scholar і Scopus. Си-

стема містить також бібліометричні показники з наукометричних платформ Web of Science і Scopus.

Розділ IV.

4.1. Дослідження питання організації інформаційної безпеки національного інформаційного простору, аналіз розвитку правової бази національної інформаційної сфери та вивчення діяльності щодо координації використання інформаційних ресурсів в Україні.

Протягом звітнього періоду в рамках теми підрозділи Національної юридичної бібліотеки здійснювали аналіз відображення у ЗМІ та формування громадської думки щодо правових реформ в країні, моніторинг безпекових проблем інформаційної сфери та проблем забезпечення норм міжнародного права в Україні в контексті її входження як демократичної держави у світовий та європейський правовий простір. Важливим аспектом роботи над плановою темою став розгляд актуальних конституційних проблем організації державної влади в Україні.

В теоретичному плані було розглянуто шляхи посилення впливу вітчизняних інформаційних комунікацій на інформаційну ситуацію в Україні в контексті протидії зарубіжній інформаційній агресії. При розробці даного аспекту розглядалися проблеми розв'язання актуальних правових питань розвитку гуманітарної сфери та шляхи посилення ролі інформаційної роботи в справі інтеграції Донбасу і Криму в політико-правовий і соціокультурний простір України; сучасні центри інформаційного забезпечення правової діяльності. У рамках співпраці СІАЗ та НЮБ з РНБО здійснюють щоденний моніторинг інформаційних повідомлень в мережі Інтернет, що сприяє організації інформаційно-аналітичної роботи фахівців та прийняттю оперативних рішень щодо виявлення загроз національним інтересам і національній безпеці, визначення шляхів та засобів їх відвернення та нейтралізації. Співробітництво також дозволяє забезпечити інформаційний супровід діяльності органів виконавчої влади, Збройних Сил України та інших військових формувань, щодо гарантування стабілізації суспільно-політичної ситуації в Україні.

Аналіз інтерактивного інформаційного простору в контексті досліджень Східноукраїнської кризи був спрямований на виявлення специфіки символічної репрезентації громадянської ідентичності в інтернет-просторі.

Важливим аспектом роботи протягом звітнього періоду було наукове осмислення ролі бібліотеки в структурі соціокомунікативного середовища, що здійснювалося за такими напрямками:

підготовка інформаційно-аналітичної продукції правової тематики за результатами дослідження наукових та інформаційно-аналітичних матеріалів (доповідей, звітів, оглядів, прогнозів, рекомендацій) з проблем правотворення в Україні;

моніторинг правової інформації в контексті євроінтеграційних процесів, з метою узагальнення цієї інформації за напрямками дослідження НЮБ та розширення бази користувачів бібліотечною інформаційно-аналітичною продукцією;

розробка ефективних форм використання інформаційних потоків електронної вітчизняної та зарубіжної правової інформації, а також фондів правової інформації НБУВ для забезпечення розвитку правової системи та забезпечення своєчасного і об'єктивного інформування населення про процеси правотворення та правозастосування

Своєчасне та об'єктивне інформування населення про процеси правотворення та правозастосування здійснювалося за допомогою організації розширеного доступу до електронних інформаційних ресурсів СІАЗ, НЮБ та ФПУ НБУВ через постійне вдосконалення сайту «Центр досліджень соціальних комунікацій».

Результати дослідження дали підстави для висновків:

Нова соціокультурна ситуація викликана змінами політичного та соціально-економічного характеру трансформувала бібліотеку, як сучасний інформаційний центр, виходячи за межі виключно інформаційної або культурної сфер та поступово стаючи учасником різноманітних соціально-комунікативних процесів.

Значний інформаційно-комунікативний потенціал бібліотечних установ зумовив теоретичне осмислення проблем прискорення бібліотечних трансформацій в умовах становлення громадянського суспільства та розбудови правової держави. Значне місце тут займає вдосконалення системи інформаційно-аналітичного супроводу правотворчих процесів в Україні.

Практичне значення інформаційно-аналітичних ресурсів, продуктованих підрозділами НЮБ сприяє налагодженню ефективної системи інформаційного забезпечення замовників (органів державної влади і управління, громадських об'єднань та організацій тощо) як підґрунтя для підвищення рівня їх інформованості щодо сприйняття процесів правотворення громадською думкою та створення умов для прийняття найоптимальніших рішень

Сучасна ситуація на Донбасі та в Криму та посилення впливу інформаційних комунікацій на інформаційну ситуацію в Україні актуалізує дослідження проблеми інформаційної безпеки, зокрема, науково-інформаційної діяльності, спрямованої на виявлення, дослідження та вироблення рекомендацій для нейтралізації проявів негативних впливів та дестабілізаційних чинників інформаційної агресії.

Інформаційно-правова діяльність у сфері роз'яснення та оцінювання впливу нових соціокультурних та політико-правових викликів сучасності є актуальним напрямом інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, що сприяє удосконаленню правотворчої діяльності в Україні, аналізу шляхів її вдосконалення та актуалізації досліджень перспектив її розвитку в контексті суспільної еволюції

4.2. Аналіз ефективності вітчизняної нормативної бази по регулюванню інформаційного обігу в інформаційному просторі України в умовах інформаційної війни.

Тематика досліджень з даного питання формувалася в контексті проблематики:

- функціонування інформаційного простору, інформаційних потоків, обмінів, специфіки інформаційного обігу;
- правового регулювання та аналізу нормативної бази;
- проблеми інформаційної безпеки, війни, інформаційних загроз, ризиків.

Також, предметом досліджень постали проблеми, що стоять перед Україною у контексті подальшого розширення міжнародного діалогу, співробітництва та координації, адаптації міжнародного політико-правового досвіду до українських реалій, розвитку механізмів взаємодії органів державної влади та суб'єктів гуманітарної сфери, інститутів громадянського суспільства щодо протидії інформаційній агресії.

Робота в межах наукової теми охопила спектр проблем, пов'язаних глобальними інформаційними впливами та питаннями інформаційної безпеки. В цьому контексті були досліджені тенденції та стратегії розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, використання масовокомунікаційних і соціально-комунікаційних технологій у здійсненні державної інформаційної політики. Продовжується робота щодо аналізу проблем підвищення ефективності використання в діяльності бібліотек технологічних можливостей платформи соціальних медіа.

Національна юридична бібліотека працює над забезпеченням наповнення каналів комунікації максимально об'єктивною, достовірною, актуальною, науковою інформацією, яка була б здатною долати інформаційно-комунікативні шуми та бар'єри. Наукове осмислення розвитку взаємодії бібліотек з різними категоріями користувачів відбувається в площині пошуку оптимальних механізмів підтримки стійких інформаційних обмінів між суб'єктами суспільної діяльності, у тому числі через розвиток дистантних форм доступу до інформаційних ресурсів, забезпечення умов щодо наповнення достовірною інформацією каналів її циркуляції.

Також в рамках науково-дослідної теми фахівці Національної юридичної бібліотеки продовжували роботу щодо вдосконалення організаційно-

технологічних та інтелектуальних підходів, що забезпечують необхідний рівень контент-моніторингу з метою виявлення взаємозв'язків фактів, суспільних процесів та явищ, зокрема їх групуванню, візуалізації, отриманню статистичних даних. Моніторинг, що проводиться за джерелами інформації та заданими темами підкріплений аналітичною обробкою інформаційних потоків, забезпечує ефективне визначення нових тенденцій і суспільних процесів, явищ у постійно оновлюваному мережевому інформаційному середовищі. Розроблені та успішно впроваджені власні методики контент-моніторингу, методики кількісної і якісної оцінки суспільних процесів в рамках науково-практичних досліджень інформаційного поля України.

Практичним результатом роботи стала підготовка тематичних інформаційно-аналітичних матеріалів за такими напрямками: конституційний процес, проблеми децентралізації, національна безпека, зокрема, у регіональному зрізі, стратегія правотворення, юридично-інформаційний супровід економічних процесів, правове забезпечення гуманітарної політики – відповідно до запитів замовників.

4.3. Основні тенденції врегулювання проблем правового забезпечення функціонування національного інформаційного простору в умовах міжнародних інформаційних протистоянь.

Наукові працівники Національної юридичної бібліотеки, відповідальні виконавці, включені до виконання етапу наукової роботи працювали для забезпечення акумуляції та ефективного використання документально-інформаційних ресурсів на всіх видах носіїв, що містять правову інформацію; вивчення громадської думки про ефективність правотворення, суспільні потреби в його вдосконаленні; підготовку інформаційно-аналітичної та аналітично-прогнозної продукції, орієнтованої на задоволення запитів всіх категорій замовників.

Відповідно, тематика досліджень формувалася в контексті проблематики:

- правового регулювання та аналізу нормативної бази;
- інформаційних обмінів, специфіки інформаційного обігу в умовах міжнародних інформаційних протистоянь;
- інформаційної безпеки, інформаційних загроз та ризиків в контексті системі формування суспільної свідомості та думки, прийняття рішень;
- використання спеціальних методів, способів і засобів для впливу на інформаційне середовище і захисту національного інформаційного простору.

Також, предметом досліджень є проблеми, що стоять перед Україною у контексті реалізації державних програм національного розвитку і розробки механізмів відстоювання національних інтересів в процесі здійснення міжна-

родного діалогу, співробітництва та координації в економічній та політичній сферах. Увагу приділено адаптації політико-правової бази до нових суспільно-політичних, військових, інформаційних та гуманітарних загроз, проблемам адекватного реагування на вияви системних криз та викликів, розвитку глобальних та регіональних процесів в умовах інформаційної агресії.

Національна юридична бібліотека працює над забезпеченням в умовах інтенсифікація інформаційних процесів оперативного змістовного наповнення інформаційних баз та каналів комунікації максимально об'єктивною, достовірною, актуальною, науковою інформацією, яка була б здатною долати інформаційно-комунікативні шуми та бар'єри.

Наукове осмислення розвитку взаємодії бібліотек з різними категоріями користувачів відбувається в сфері створення та вдосконалення оптимальних умов задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, організацій, громадських об'єднань на основі формування і забезпечення інформаційної взаємодії в площині використання інформаційних ресурсів та дистантних форм доступу до них.

Також в рамках науково-дослідної теми фахівці Національної юридичної бібліотеки продовжували роботу щодо вдосконалення механізмів організації великих обсягів інформації з метою демонстрації співвідношення явищ і фактів в часі та просторі та закономірностей об'єкта дослідження. Проводилась робота щодо відпрацювання нових підходів до кількісного та якісного контент-аналізу в рамках науково-практичних досліджень інформаційного поля України та аналітичної обробки інформаційних потоків відповідно до обраних тем та поставлених завдань.

Розділ V.

5.1. Вивчення інформаційно-комунікаційних потоків в інформаційному забезпеченні управлінських структур.

Вивчення зазначеного питання передбачало дослідження відображення у сфері сучасних інформаційних комунікацій процесів реформування українського суспільства, відповідно до «Стратегії–2020» та реакції владних структур на актуальні виклики сьогодення; здійснення аналізу вітчизняних та зарубіжних інформаційних потоків щодо відображення діяльності українських владних структур у ЗМІ; порівняльне дослідження світових практик науково-методичного опрацювання документальних ресурсів з проблематики інституту президентства та їх введення в суспільний обіг.

У рамках відображення у сфері сучасних інформаційних комунікацій процесів реформування українського суспільства, відповідно до «Стратегії–2020» та реакції владних структур на актуальні виклики міждержавного протистояння, діяльність ФПУ було спрямовано на системний аналіз сучасної ситуації на Донбасі та в Криму, розкриття специфіки інформаційних процесів у контексті розвитку національного інформаційного простору в умовах збройної та інформаційної агресії проти України, виявлення шляхів оптимізації впливу вітчизняних інформаційних комунікацій в окупованих регіонах. Головну увагу було сфокусовано на моніторингу інформаційно-комунікаційних потоків в інформаційному забезпеченні владних структур, зокрема інформаційного середовища щодо реалізації представленої Президентом України Петром Порошенком «Стратегії реформ–2020». Окрім аналізу динаміки змін в основних сферах реформування, просування в напрямку проєвропейського вектору суспільно-політичного розвитку, серед досліджуваних питань також розглядалися актуальні ініціативи регіональних владних структур та громадських організацій щодо постмайданівського політичного розвитку держави, нівелювання проявів сепаратизму на Сході України, а також зовнішніх негативних чинників впливу на Україну.

ФПУ також активно здійснював моніторинг кращих практик електронного урядування у країнах світу, функціонування систем інформаційного забезпечення вищих органів державної влади, втілення основних засад е-демократії. Вагомим аспектом даного напрямку досліджень було визначено актуальні питання втілення новітніх інформаційно-комунікаційних техноло-

гій в державному управлінні як на рівні вищих органів державної влади, так і в межах локальних проектів окремих громадських ініціатив, зокрема, реалізації ініціатив у сфері інформатизації, електронного урядування, ефективних методів протидії корупції тощо, а також думки експертів та прогнози щодо специфіки застосування ініційованих проектів у практиці державного регулювання суспільних процесів. На основі вище зазначеного було підготовлено цикл інформаційно-аналітичних та інформаційно-бібліографічних бюлетенів: *«Стратегія – 2020»: практика суспільних перетворень»* та *«Стратегія – 2020»: інформаційні технології в державному управлінні»*. У виданнях було представлено інформацію з офіційних джерел, повідомлення про ініціативи регіональних владних структур та громадських організацій, новини з соціальних мереж та регіональних інтернет-представництв, погляди та прогнози експертів, повідомлення з блогосфери та аналітичні коментарі.

Вагомим напрямом науково-дослідної роботи ФПУ став аналіз вітчизняних та зарубіжних інформаційних потоків щодо відображення діяльності українських владних структур у ЗМІ. Здійснюючи на постійній основі моніторинг зарубіжної та української преси (80 Інтернет-версій періодичних видань іноземною мовою (з них 67 – електронні версії щоденних газет з усього світу) співробітниками ФПУ аналізувалась та узагальнювалась інформація щодо висвітлення державної політики України та реакції на українські актуальні події за кордоном. Результатом цієї роботи став випуск реферативних бюлетенів *«Україна у відгуках зарубіжної преси»*, в якому подається оперативна інформація про Україну, опублікована на сторінках зарубіжних ЗМІ. На основі систематичного відбору інформації щодо основних коментарів міжнародної спільноти з приводу російської агресії в Україні та подальших шляхів розвитку конфліктної ситуації на окупованих територіях, матеріали цих та інших видань ФПУ активно використовувались для підготовки спільних проектів ФПУ, СІАЗ та НЮБ.

5.2. Дослідження громадської думки про висвітлення в соціальних комунікаціях змісту діяльності інституту президентства в Україні.

Учасники даної наукової теми виходили з того, що дане питання може бути розв'язане шляхом вдосконалення моніторингу суспільних настроїв щодо відображення у сфері сучасних інформаційних комунікацій процесів реформування українського суспільства, відповідно до *«Стратегії–2020»*; вивчення технологій оптимізації впливу на громадську думку крізь призму відображення діяльності інституту президентства у вітчизняних та зарубіжних ЗМІ; дослідження ефективних практик популяризації серед громадськості науково-інформаційних ресурсів про інститут президентства в Україні та за кордоном, а також аналіз специфіки їх подальшого поширення у сфері сучасних соціальних медіа.

У процесі дослідження соціально-комунікативних процесів сучасного державного управління, співробітниками ФПУ було проведено систематичні моніторинги з визначення суспільних настроїв та громадської думки щодо розвитку подальших стратегічних напрямів реформування українського суспільства та місця і ролі Президента в забезпеченні стабільності подальшого поступального розвитку країни. Особливу увагу було зосереджено на висвітленні результатів президентської політики у подоланні соціально-економічної кризи та військово-політичного конфлікту на Сході України та в Криму, а також на прогностичних аспектах громадянської активності як реакції на стратегічні рішення глави держави. Моніторинг громадської думки проводився шляхом всебічного аналізу результатів соціологічних опитувань і виявлення мотивацій, що формують ставлення населення різних регіонів та цільових груп до процесів реформування в державі та іміджу президентської влади, а також дослідження факторів, які найбільшою мірою впливають на громадську думку.

З метою розширення джерельної бази наукових пошуків проводились дослідження англо-американських систем (США, Великобританія, Канада та ін.) е-урядування з метою пошуку ефективних шляхів та методів громадської участі в сучасних державотворчих процесах, зокрема, кращих зарубіжних практик активного залучення інформаційно-комунікативних технологій до процесу прийняття управлінських рішень та контролю суспільства за діяльністю владних інституцій. На основі цього було розпочато систематизацію документальних ресурсів з питань нормативно-правового забезпечення впровадження та розвитку електронного урядування в Україні та за кордоном для подальшого формування електронної бази даних з цієї проблематики.

У контексті інформаційно-аналітичного забезпечення вищих органів державної влади, підготовка бюлетенів «*Стратегія – 2020*»: *практика суспільних перетворень*», «*Стратегія – 2020*»: *інформаційні технології в державному управлінні*», «*Україна у відгуках зарубіжної преси*» здійснювалась із збільшенням акцентів на інформаційні ресурси соціальних мереж та блогосфери як найактивніші комунікативні майданчики суспільно-владних взаємодій. Дані матеріали було розповсюджено до органів державної влади та наукових установ як адресним шляхом, так і через портал НБУВ.

5.3. Шляхи оптимізації соціальних комунікацій в удосконаленні процесів інформаційного забезпечення реформ.

Протягом звітнього періоду ФПУ активно здійснював аналіз питань інформаційної безпеки та процесу імплементації реформ в Україні в умовах інформаційної війни та відкритої збройної агресії проти України, які значно ускладнили інформаційний супровід демократичних перетворень в країні та ресурсну підтримку позитивних змін у соціально-економічному та суспільно-політичному розвитку. Дослідження було спрямовано в першу чергу на розг-

ляд ефективних комунікативних стратегій міжвідомчої взаємодії всередині владних структур, а також на широке інформування та участь громадськості в імплементації ключових аспектів суспільно-політичних перетворень. Вагому роль у цих процесах було відведено саме сучасним соціальним медіа, адже саме мережеві технології дають можливість представляти інформацію про реформи та відповідний інформаційний продукт у максимально широкому спектрі. Відповідно, інформаційне забезпечення владних структур, зокрема тих, що пов'язані з інститутом президентства в Україні, у контексті сучасного реформування, передбачало застосування мережевих практик збору і обробки інформації з подальшим її представленням через сучасні технології соціальних медіа з метою розширення аудиторії користувачів інформаційно-аналітичного продукту.

Окремий напрям досліджень стосувався питань активного впровадження сучасних ІКТ в державному управлінні, як на рівні вищих органів державної влади, так і в межах локальних проектів окремих громадських ініціатив, зокрема, реалізації ініціатив у сфері інформатизації, електронного урядування, ефективних методів протидії корупції тощо, а також думок експертів та прогнозів щодо специфіки застосування ініційованих проектів у практиці державного регулювання суспільних процесів.

На основі вище зазначеного було підготовлено цикл інформаційно-аналітичних та інформаційно-бібліографічних бюлетенів: «*Стратегія – 2020*»: практика суспільних перетворень» та «*Стратегія – 2020*»: інформаційні технології в державному управлінні». У кожному з випусків співробітниками ФПУ систематично готувались аналітичні коментарі з проблематики функціонування інституту президентства в Україні та за кордоном в контексті сучасних глобалізаційних викликів, питання внутрішньо-політичного розвитку в Україні, а саме: питання децентралізації, антикорупційної реформи, безвізового режиму, бюджету-2019, правоохоронної системи, міждержавного кредитування та ін., а також актуальних аспектів мирного врегулювання ситуації на Сході України.

Було оптимізовано науково-дослідну роботу ФПУ щодо аналізу вітчизняних та зарубіжних інформаційних потоків з питань відображення діяльності українських владних структур у ЗМІ. Зокрема дослідницькі акценти було зміщено від загальноукраїнської проблематики в зарубіжній пресі до окремих аспектів функціонування інституту президентства в Україні та за кордоном на сторінках зарубіжних електронних ЗМІ та на впливових інформаційних веб-порталах. Інформаційне поле для постійного моніторингу було розширено до 80 інтернет-джерел, які включають 60 мережевих версій періодичних видань іноземною мовою та 20 веб-порталів зарубіжних інформаційно-аналітичних ресурсів, на основі яких співробітниками ФПУ аналізувалась та узагальнювалась інформація щодо висвітлення основних президентських ініціатив у суспільно-політичному розвитку України та зарубіжних країн, а також місця і ролі інституту президентства в глобалізаційних процесах сучасності. Результатом цієї роботи став випуск реферативних бюлетенів «*Україна*

у відгуках зарубіжної преси», а також формування інформаційних матеріалів до електронного видання «Інститут президентства в зарубіжних ЗМІ».

Загалом, у межах виконання наукової теми 2016-2018 рр. ФПУ було видано 177 випусків інформаційно-аналітичних та реферативних видань, підготовлено 152 аналітичні огляди та 39 486 реферативних записів. Електронні версії видань ФПУ розповсюджувались у бібліотеки України через Мережу пунктів доступу громадян до офіційної інформації (членом якої є ФПУ) та до: вищих органів державної влади, обласних облдержадміністрацій, спеціалізованих навчальних закладів і у президентські бібліотеки за кордоном. Підготовлені матеріали продовжують активно використовуватись Інститутом законодавства Верховної Ради України, Комітетом з питань освіти і науки Верховної Ради України, Національним інститутом стратегічних досліджень та ін. установами у науково-дослідній роботі та при підготовці аналітичних записок для вищого керівництва держави. Досвід використання органами державної влади інформаційно-аналітичних матеріалів на базі аналізу інформації мережових ЗМІ доводить практичну значущість інформаційного супроводу процесів реформування для усвідомлення їх ролі як одного з індикаторів суспільних настроїв та вироблення відповідних моделей реагування.

З метою пошуку та подальшого залучення якомога більшої кількості колективних абонентів диференційованого забезпечення органів влади (за звітний період – 1453) ФПУ був активним учасником щорічних презентацій виставок «Інформаційний ярмарок» (2016 р., 2017 р., 2018 р.) ресурсів організацій, що надають технічну, аналітичну та консультативну допомогу Верховній Раді України, які традиційно проходили за сприяння Апарату Верховної Ради України та Програми USAID «РАДА: підзвітність, відповідальність, демократичне парламентське представництво». ФПУ представляв свої інформаційно-аналітичні матеріали щодо політико-правових аспектів взаємодії влади та громадськості, результативності проведення реформ та втілення президентських ініціатив, актуальних аспектів впровадження та розвитку електронного урядування, інформаційної безпеки та ін. У презентації були також представлені ряд монографічних досліджень, співавторами яких були співробітники ФПУ.

Традиційна участь ФПУ в Інфоярмарках дала можливість презентувати парламентаріям, помічникам-консультантам народних депутатів, представникам секретаріатів парламентських комітетів, фракцій та груп, структурних підрозділів Апарату Верховної Ради України інформаційно-аналітичні ресурси, а також обмінятись досвідом та налагодити професійні контакти з іншими інформаційно-аналітичними установами та організаціями в контексті реалізації майбутніх спільних проектів (шведсько-український проект міжнародної технічної допомоги «Підтримка децентралізації в Україні», Центр політико-правових реформ, Реанімаційний пакет реформ, Проект EGAP та ін.).

Популяризація результатів наукової роботи Фонду, зокрема циклу моніторингових досліджень з питань розвитку електронного урядування «Стратегія – 2020»: інформаційні технології в державному управлінні», здійснюва-

лась серед інноваторів, вітчизняних та іноземних інвесторів і бізнесменів, представників влади у рамках II Міжнародного форуму «INNOVATION MARKET», що проводивсь під патронатом Кабінету Міністрів України та за підтримки Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Міністерства освіти і науки, Національної академії наук України, Китайського центру обміну науковою та технологічною інформацією (CSTEC). Основні напрями досліджень співробітників ФПУ щодо формування консолідованого електронного ресурсу (ел. бази даних) з питань функціонування інституту президентства в Україні та за кордоном було представлено також на VI Міжнародному форумі молодих інтелектуалів «Зв'язок поколінь» (5–9 липня 2017 р., Киргизька Республіка, м. Чолпон-Ата).

Розвиваючи дистантні форми інформаційного забезпечення та систематизуючи вже наявні наукові напрацювання своїх підрозділів, ФПУ також працював над формуванням консолідованого електронного ресурсу з тематики інституту президентства в світі та розширенням онлайн-доступу до повнотекстових файлів та локальних баз даних Фонду. У контексті виконання відомчої наукової тематики у 2016 р. було здійснено оптимізацію фонду електронних інформаційних ресурсів та згруповано наявні 12 БД в 7 БД розширеного профілю. За звітний період результати роботи з електронними базами даних у ФПУ представлені наступним чином:

– *Повнотекстові бази даних*: «Інститут президентства України в пресі» (50 804 записів); «Інститут президентства» (5 382 записів), «Україна у відгуках зарубіжної преси» (31 878 записів), «Пряма мова президентів України» (3 456).

– *Бібліографічна база даних «Інститут президентства»* (32 500 записів): бібліографічний опис книг, статей, дисертацій та авторефератів дисертацій за період 1990–2017 рр. з тематики інституту президентства в Україні та зарубіжних країнах.

– *Електронна база даних мультимедійних ресурсів* (2 650 записів): аудіо-, відео-, фотодокументи, що відображають різні аспекти організації й діяльності президентської влади та дорадчих структур як за кордоном, так і в Україні (відеоматеріали президентських та парламентських виборчих кампаній, офіційних заходів за участю президентів різних країн та мультимедійні матеріали, що відображають український досвід функціонування інституту президентства).

– *Електронна база даних «Подарунки президентам України»* (1 658 записів): атрибуція, класифікація та систематизація документів з колекції «Подарунків президентам України», створення фотоархіву даної колекції (1 200 інвентарних номерів).

За підсумками роботи було зареєстровано авторські права на базу даних «Пряма мова президентів України» як на об'єкт інтелектуальної власності НБУВ (свідоцтво про держ. реєстр. №67584 від 06.09.2016 р.).

Практичне впровадження результатів науково-дослідної діяльності співробітників ФПУ відбувалось також шляхом організації тематичних ви-

ставок. Протягом 2016-2018 рр. співробітниками ФПУ було організовано 110 виставок, на яких представлено 4 019 документів з фонду ФПУ, які відображають різні аспекти діяльності президентів країн світу та України, а також розкривають специфіку президентської влади загалом.

ВИСНОВКИ

В умовах глобального розвитку інформатизації зростаюча увага до національної системи соціальних комунікацій обумовлюється такими основними причинами:

по-перше, зростаюча складність завдань і прискорення темпів розвитку в загальноцивілізаційному вимірі обумовлює стрімкий розвиток трансформаційних процесів у соціальній сфері суспільства, що, в свою чергу, потребує відповідного інформаційного забезпечення і розвитку системи соціальних комунікацій;

по-друге, глобалізаційні процеси на базі електронних інформаційних технологій сприяють підвищенню інтенсивності міждержавних відносин і не лише в сфері міжнародного співробітництва, але й у сфері протистоянь, протидії, що, як свідчить практика, часто переходить в інформаційну війну. Соціальні інформаційні комунікації в такій війні стають і вагомим інструментом мобілізації національного інформаційного ресурсу протистояння, і об'єктом ворожого впливу на інфосферу суспільства;

по – третє, ефективність функціонування соціальних інформаційних комунікацій прямо залежить від якості інформаційних ресурсів, використовуваних в сучасних інформаційних обмінах. Оскільки традиційним джерелом якісної інформації в суспільстві є бібліотеки, при умові їх оперативної комп'ютеризації і, відповідно, комплектації електронним ресурсом, ці установи можуть стати надійним, суспільно значимим джерелом наповнення інформаційних магістралей національного інформаційного простору якісною інформацією.

В ході глобальних загальноцивілізаційних перетворень на основі здобутків науково – технічного прогресу проявилися нові характерні особливості процесу регіонального розвитку в сучасній Україні. Вони породжують нову соціокультурну реальність постіндустріального суспільства. Ці перетворення полягають в передачі центральними органами державної влади певного обсягу владних повноважень суб'єктам управління нижчого рівня, що мають необхідні права, обов'язки та ресурси. Кінцевою метою такого перерозподілу владних повноважень є створення можливості для вироблення і реалізації ефективних управлінських рішень на державному, регіональному та місцевому рівнях,

Аналіз запитів дистантних користувачів СІАЗ, НЮБ, Фонду президентів НБУВ свідчить про те, що на регіональному рівні розвиток інформаційних процесів останніх років ув'язується із процесом здійснення реформ в системі адміністративно-територіального устрою, метою якого стала необхідність підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. У цьому процесі при умові задоволення запитів на електронну інформацію, при розвитку електронних інформаційних технологій створюються нові можливості управлінської діяльності для ефективного забезпечення процесів регулювання децентралізації, здійснення радикального перетворення організаційно-функціональних механізмів держави на основі оновлення відповідної правової бази, донесення змісту інновацій до всіх учасників цих перетворень.

Нові можливості розвитку, в умовах становлення інформаційного суспільства, пов'язані із якістю забезпечення ефективного доступу елементів соціальної структури, насамперед регіональної, до глобальних інформаційних ресурсів, сприяння бібліотек в організації самостійного використання цих ресурсів, розвитку, самостійного інфотворення в інтересах власного розвитку та самостійного виходу на ринки інформаційної продукції. Дані можливості у відповідності із закономірностями розвитку інформаційного суспільства створюють умови для розвитку самоорганізації регіонів, сприяють піднесенню загального творчого потенціалу нації, держави.

В той же час при неналежній організації суспільних взаємовідносин даний процес може стати фактором прояву дезінтегративних тенденцій. В умовах нинішньої гібридної війни з північним сусідом цей процес може створювати певні фактори ослаблення загальнонаціональної стійкості, прояву негативних інформаційних, а разом із ними і всіх інших негативних впливів на життя регіонів.

В процесі активізації свого впливу на регіони України російські інформаційні технологи намагаються враховувати нерівномірність освоєння регіонами України електронних інформаційних технологій, специфіку інформаційних обмінів в них. Там, де рівень інформаційної культури не відповідає новим технологічним здобуткам, вони намагаються використовувати традиційні, апробовані вже в минулих протистояннях форми інформаційного впливу.

Важливим орієнтиром для всіх суспільних інститутів України, в тому числі й для системи бібліотечних установ, мобілізуючим на організацію протидії інформаційній агресії документом стала введена в дію Доктрина інформаційної безпеки України (zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017). Вона орієнтує працівників інформаційної сфери на реалізацію «державної інформаційної політики, насамперед щодо протидії руйнівному інформаційному впливу Російської Федерації в умовах розв'язаної нею гібридної війни.»¹ В документі підкреслюється зростаюче значення сучасної інфосфери,

¹ <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>

як одного із найважливіших елементів забезпечення національної безпеки. При цьому звертається увага на необхідність розвитку всіх складових інформаційного простору: інформаційних ресурсів, інформаційної інфраструктури та інформаційних технологій, що в сучасних умовах є важливими чинниками піднесення рівня і темпів соціально-економічного, науково-технічного і культурного розвитку.

При вирішенні абсолютно необхідної задачі «побудова дієвої та ефективної системи стратегічних комунікацій»² - скоординованого і належного використання комунікативних можливостей в інтересах держави - увага має приділятися змістовній складовій, орієнтованій на розвиток національного інформаційного простору, що відіграє основну роль в організації протистояння інформаційній агресії. Саме якісні параметри в системі інформаційних обмінів набувають в сучасних умовах вирішального значення. Успішне протистояння інформаційній агресії у вирішальній мірі залежить від ефективності використання інформаційних ресурсів спротиву.

Позитивний досвід співпраці СІАЗ НБУВ з державними аналітичними центрами України з питань протидії інформаційній агресії з боку РФ свідчить про значний потенціал аналітичних підрозділів бібліотек у розвитку системи стратегічних комунікацій в Україні. Зокрема, ідеться про можливості моніторингу та аналізу актуальних проблеми суспільства на базі відкритих джерел інформації, фондів бібліотеки для потреб державних органів, та, з іншого боку, поширення суспільно важливої інформації серед населення, розширення вільного доступу до неї користувачів бібліотеки, введення в систему інформаційних обмінів інформаційно-аналітичних продуктів, орієнтованих на нейтралізацію зовнішніх негативних інформаційних впливів в національному інформаційному просторі.

В цілому ж, управління зростаючими обсягами інформаційних (насамперед електронних) ресурсів обумовлює необхідність активізації діяльності бібліотек як соціальних структур, що акумулюють і організують використання суспільно значимої інформації, в тому числі електронної в усій системі соціальних інформаційних комунікацій суспільства, в тому числі й у соцмережах. Реалізація даного завдання не можлива без належної суспільної підтримки, необхідної на сьогодні модернізації бібліотечних інформаційних центрів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Україна як суверенна держава, що розвивається на етапі становлення інформаційного суспільства, має продовжити створення ефективної, саморегулюючої організації безпеки національного інформаційного простору. Ця

² zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017

загальнонаціональна структура має здійснювати постійний моніторинг інформаційних небезпек, ефективного прогнозування тенденцій їх розвитку, координацію використання національного ресурсу в період інформаційної агресії забезпечувати надійну нейтралізацію інформаційних загроз вітчизняному інформаційному простору.

Нейтралізації негативних процесів, пов'язаних із інформаційною безпекою України при цьому має сприяти реалізація положень Стратегії інформаційної реінтеграції Донбасу, розрахованої на період до 2020 р. Дуже важливим аспектом розробленого програмного документу, зокрема в культурологічному аспекті, є спрямованість дії не лише на громадян, що залишилися на окупованих територіях Донбасу, а й на всіх українців.

З метою захисту національних пріоритетів, прав та інтересів громадян у соціальних мережах та блогосфері необхідною є реалізація цілого комплексу взаємопов'язаних заходів правового, адміністративного, організаційного, наукового, технічного, інформаційного, пропагандистського плану, а також широке залучення до справи інституцій громадянського суспільства, наукових установ, мережі сучасних бібліотек, широкого загалу активних учасників соціальних комунікацій.

У зв'язку з цим бібліотечні установи, і насамперед їх інформаційно-аналітичні підрозділи мають акумулювати, організувати суспільний доступ до інформації, що стосується нейтралізації та протидії інформаційному впливу, що несе загрозу національній безпеці України, спрямованої на зміцненню почуття спільності між громадянами України, які проживають на тимчасово непідконтрольних та підконтрольних територіях Донецької та Луганської областей, а також громадянами України, які проживають в інших регіонах України, введенням в систему інформаційних комунікацій переконливих матеріалів про створення у свідомості громадян України, які проживають на території Донецької та Луганської областей, позитивного іміджу України, уявлень про позитивні тренди її розвитку, «формування стійкого переконання серед громадян України, які проживають у Донецькій та Луганській областях, що конфлікт, який відбувається в Україні з початку 2014 року – це гібридна війна, що ведеться Росією проти України», створення при використанні системи вітчизняних комунікацій інформаційного консенсусу в українців стосовно всіх інших аспектів національного розвитку.

Водночас слід наголосити, що розвиток системи стратегічних комунікацій в Україні створює додаткові інституційні можливості для подальшого вдосконалення механізмів протидії російській інформаційній агресії і дає шанс науковим бібліотекам визначити своє місце у цій системі за умови вдосконалення їх можливостей як центрів інтелектуальної обробки інформації, підвищення якості інформаційних продуктів, сервісів і послуг.

Складність і важливість завдань, що постали перед нашим суспільством, обумовлюють потребу надати потужний імпульс розвитку новітніх форм співпраці наукових бібліотек та інформаційних центрів, дослідницьких інститутів, університетів, наукових товариств і асоціацій, дієвій кооперації їх

зусиль у реалізації масштабних науково-інформаційних проєктів. Для успіху цієї справи бібліотекам конче необхідно, вирішуючи завдання координації, кооперації та інтеграції у власне бібліотечному інформаційному середовищі, одночасно виходити за межі усталених напрямів діяльності й приймати на себе функції значно більш широкого характеру. Важливо рухатися в напрямі нового осмислення й реалізації ролі бібліотечних установ у значно більш широкому колі освітніх, наукових, інформаційних, управлінських інституцій, недержавних інформаційних центрів і громадських ініціатив.

У зв'язку з цим актуалізується необхідність наукових досліджень з розглядом оптимального розміщення бібліотечних ресурсних центрів в інфраструктурній системі інформаційного суспільства, з визначенням ролі сучасних бібліотечних установ у зміцненні вітчизняних стратегічних комунікацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдеев Р. Ф. Философия информационной цивилизации. – М.: ВЛАДОС, – 1994.
2. Елвін Тоффлер (Alvin Toffler). Третя Хвиля /З англ. пер. А.Євса/. – К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000.
3. *Швецова-Водка Г. М.* Документознавство: Навч. Посіб. – К.: Знання, 2007
4. Горовий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / НАН України, Нац. б – ка України ім. В.І. Вернадського . – К., 2010.
6. Кастельс М. Інтернет – галактика. – К.: Ваклер. – 2007.
7. *Давидова І. О.* Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві: монографія. – Х.: ХДАК, 2005.
8. Почепцов Г. Від Facebook'у і гламуру до Wikileaks: медіа комунікації. – К.: Спадщина, 2012
9. *Wallerstein I.* Globalization or The Age of Transition ? / I. Wallerstein // International Sociology. – 2000. – Vol.15, N 2
10. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУ Высшая школа экономики, 2000.
11. Зернецька О. В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини / О. В. Зернецька. – К. : Освіта, 1999.

¹ 12. Скулиш Є.Д., Остроухов В.В., Романов І.В. та ін. Інформаційна безпека України: теорія, практика, система захисту – К.: НАСБ України, 2012.

13 Етнічний вимір соціоструктурних перетворень / В.Б.Фадєєв, Г.Ю. Носова, В.В.Багінський, Б.В.Попов. – К., 2016

14.Калакура Я.С.Українська культура : цивілізаційний вимір / Я.С.Калакура, О.О.Рафальський, М.Ф.Юрій . – К.:ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2015

15. Зернецька О.В. Глобальна комунікація. – К.: Наукова думка, 2017

16. Горова С.В. Особа в інформаційному суспільстві : виклики сьогодення : монографія / С.В.Горова; наук. ред. О.С.Онищенко; НАН України, Нац б-ка України ім. В.І.Вернадського . – Київ, 2017.

18. Галаган Л.М. Електронне урядування в контексті сучасних соціальних комунікацій в Україні - К., НБУВ, 2018. – 410 с.

19. Бондаренко В.І. Бібліотечне інтернет-обслуговування: стан та перспективи: [монографія] / В.І. Бондаренко; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2016. - 268 с

20. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського / редкол. : В.Попик (голова), Г.Боряк, В.Горовий та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського Асоц. б-к України. – Київ, 2016. – Вип. 43.

21. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського / редкол. : В.Попик (голова), Г.Боряк, В.Горовий та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського Асоц. б-к України. – Київ, 2017. – Вип. 46

22. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського / редкол. : В.Попик (голова), Г.Боряк, В.Горовий та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського Асоц. б-к України. – Київ, 2017. – Вип. 48

23. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського / редкол. : В.Попик (голова), Г.Боряк, В.Горовий та ін.;

НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського Асоц. б-к України.
– Київ, 2018. – Вип. 49

24. Наукові праці Національної бібліотеки України імені
В.І.Вернадського / редкол. : В.Попик (голова), Г.Боряк, В.Горовий та ін.;
НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського Асоц. б-к України.
– Київ, 20. – Вип. 50.